

De Tweede Kamer
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
t.a.v. Rianne Letschert
Postbus 20018 2500 EA Den Haag

Datum: 10 december 2025

Betreft: Manifest financiële sector aan informateur


Geachte informateur, beste mevrouw Rianne Letschert,

Namens een brede coalitie van koepelorganisaties bieden wij u hierbij het manifest aan omtrent het versterken van het concurrentievermogen van Nederland. In het manifest brengen wij de gezamenlijke zorgen en aanbevelingen onder uw aandacht die volgens ons cruciaal zijn om de Nederlandse economie toekomstbestendig te maken.

Wij verzoeken u vriendelijk om de inhoud van het manifest te betrekken bij de onderhandelingen en de formatie van het nieuwe kabinet. Wij zijn ervan overtuigd dat samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, financiële sector, en maatschappelijke organisaties noodzakelijk is om de concurrentiekracht van Nederland te waarborgen en antwoord te geven op de grote uitdagingen waar Nederland voor staat.

Mocht u nadere toelichting wensen, dan lichten wij onze inzichten graag toe in een persoonlijk gesprek.

Met vriendelijke groet



Medy van der Laan,
Voorzitter

namens de betrokken partijen

- Association of Private Treasurers (APT)
- Brainport Eindhoven
- Dutch Advisory Committee Securities Industry (DACSI)
- Dutch Fund and Asset Management Association (DUFAS)
- Euronext Amsterdam
- Nederlandse Vereniging van Banken (NVB)
- Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen (NVP)
- Verbond van Verzekeraars
- Vereniging van Vermogensbeheer & Advies (VV&A)

Gustav Mahlerplein 29-35
1082 MS Amsterdam
www.nvb.nl



**sterke banken
sterke samenleving**

Voor een gezonde Nederlandse welvarende economie is een concurrerende en sterke financiële sector nodig.

Dit vraagt om:

- **stabiliteit en voorspelbaarheid van beleid en prioriteit;**
- **een gelijk speelveld binnen Europa;**
- **actief beleid van Nederland voor een sterke financiële hub;**
- **toezichthouders met oog voor innovatie en concurrentie;**
- **een nationale investeringsinstelling die het investeringsklimaat en verdienvermogen van Nederland versterkt.**

Nederland is een welvend land. Onze brede welvaart is sterk verbonden met het bedrijfsleven en de mensen die daar werkzaam zijn. Voor het toekomstig verdienvermogen van Nederland is het belangrijk dat bedrijven kunnen blijven starten en doorgroeien, dat buitenlandse bedrijven zich hier kunnen vestigen, groeien en dat ons bedrijfsleven internationaal kan blijven concurreren. Maar geopolitieke ontwikkelingen creëren instabiliteit en macro-economische vooruitzichten zijn gematigd. Nederland moet daarom inzetten op grotere economische veerkracht, met een eigen kritieke infrastructuur op het gebied van onder meer digitalisering, defensie, en de duurzame energietransitie.

De financiële sector ondersteunt deze ambities, door investeringen in en financiering van overheden, bedrijven en consumenten mogelijk te maken. Nederland kent van oudsher een sterke financiële sector die een cruciale rol speelt voor onze economie. We beschikken over een veelzijdig ecosysteem van banken, verzekeraars, beleggingsondernemingen en -instellingen en marktinfrastructuur zoals beurzen en handelsplatformen. De opkomst van de sterke fintechsector in Nederland is een direct resultaat van onze hoogwaardige (financiële) infrastructuur. Op hun beurt versterken innovaties vanuit fintech en andere financiële dienstverleners de internationale concurrentiepositie van Nederland. Onze sector kan zich meten met andere grote financiële centra in Europa zoals Frankfurt en Parijs. We bieden werk aan circa 224.000 mensen, versterkt door IT-bedrijven, consultancy, advocatuur en accountancy.

Dankzij die sterke en diverse financiële sector beschikt Nederland over een goede uitgangspositie. De afgelopen 15 jaar hebben financiële dienstverleners samen met toezichthouders een breed palet aan maatregelen genomen. Dit resulteerde in een solide fundament dat tijdens bijvoorbeeld de coronaperiode zijn waarde heeft bewezen. Financiële dienstverleners lieten zich toen zien als betrouwbare partner voor maatschappelijke stabiliteit. De aanwezigheid van een sterke financiële sector is een van de redenen waarom internationale ondernemingen zich hier willen vestigen.

Om de financiële sector haar rol te laten blijven spelen ten behoeve van ons duurzaam verdienvermogen en onze brede welvaart in stand te houden zijn acties en maatregelen nodig. Ons financiële ecosysteem staat namelijk onder toenemende druk. Door beleidskeuzes met een rigide nul-risico benadering, (inter)nationale regelgeving en vanwege de toegenomen concurrentie vanuit andere landen waar overheden hun financiële sector actief stimuleren.

1. Stabiliteit en voorspelbaarheid van beleid als prioriteit

Voorspelbaarheid is essentieel voor financiële bedrijven en een randvoorwaarde voor een gezonde economie. De financiële sector werkt met langjarige contracten en investeringen, vaak binnen een internationale context. Onverwachte beleidswijzigingen ondermijnen het vertrouwen in een stabiel investeringsklimaat. Dit belemmert ondernemerschap en innovatie. Daarom roepen wij de overheid op te zorgen voor stabiel langjarig overheidsbeleid, met lastenluwe en simpele regelgeving, waarbij de financiële sector op gelijke voet met de rest van het bedrijfsleven wordt belast.

Voorbeeld: Onverwachte beleidswijzigingen – zoals bij de dividendbelasting, 30%-regeling voor buitenlands talent, bankenbelasting, lucratief belang en minimumkapitaalregel – schaden het vertrouwen in Nederland als stabiele uitvalsbasis voor financiële instellingen en het bredere bedrijfsleven.

2. Een gelijk speelveld binnen Europa

Voor Nederlandse instellingen moeten dezelfde spelregels gelden als hun Europese concurrenten. In de praktijk is dit niet het geval. Nederland kiest regelmatig om Europese regelgeving strenger nationaal in te vullen, geen gebruik te maken van lidstaatopties, of aanvullende eisen te stellen die andere landen niet kennen. Hierdoor kennen Nederlandse instellingen een hogere regel en toezichtsdruk, en staan ze in de Europese en mondiale concurrentiestrijd met 1-0 achter. Wij pleiten ervoor om nationale koppen te schrappen die zorgen voor een ongelijk speelveld, met uitzondering van nationale koppen die afgewogen het klantbelang dienen.

Voorbeeld: Nederland hanteert extra buffereisen voor woninghypotheken en rekent hogere toezichtskosten dan andere lidstaten. Ook hanteert Nederland een strengere variant van de EU-maatregelen voor het beperken van renteaftrek op vreemd vermogen. Dit soort strengere eisen ontmoedigt financiële instellingen om zich hier te vestigen en riskeert dat instellingen bij fusies en overnames ervoor kiezen om de hoofdvestiging in een ander land te laten.

3. Actief beleid van NL voor een sterke financiële hub

Terwijl landen als Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Litouwen hun financiële centra doelgericht versterken, blijft Nederland achter. Voor een concurrerende financiële sector is een koerswijziging noodzakelijk. Verminder regeldruk, voorkom nationale verzwaringen van Europese buffereisen, creëer meer ruimte voor ondernemerschap en positioneer Nederland als een als financiële hub. Verbeter de toegang voor talent door te investeren in talentontwikkeling én in een (fiscaal) klimaat waarbij Nederland aantrekkelijk blijft voor internationaal talent. Ontwikkel een 'regulatory sandbox' zodat producten en diensten op basis van nieuwe technologie en data sneller op de markt kunnen komen.

Voorbeeld: Nederland hanteert een beperking op variabele beloningen die tot vijf keer strenger is dan in andere EU-landen. Bovendien geldt deze beperking voor alle functies, terwijl elders in Europa alleen risico-creërende functies onder deze regels vallen. Dit maakt het voor Nederlandse financiële instellingen lastig om gekwalificeerd personeel aan te trekken, bijvoorbeeld in IT en fintech functies.

4. Toezichthouders met oog voor innovatie en concurrentie

Nederlandse toezichthouders zijn praktisch ingesteld en goed benaderbaar. Dit heeft ertoe geleid dat na de Brexit verschillende financiële instellingen zich in Amsterdam hebben gevestigd in plaats van Londen. Dit heeft de positie van Nederland als belangrijk centrum van de Europese kapitaalmarkten versterkt. De afgelopen jaren ervaren instellingen knelpunten en het verschilt per financieel aanbieder hoe aantrekkelijk Nederland is. Hierdoor hebben veel buitenlandse banken niet gekozen voor Nederland, maar voor Frankfurt of Parijs. Aandacht voor proportionaliteit, concurrentiekracht en innovatie lijkt in Nederland soms te ontbreken. Ook omdat Nederlandse toezichthouders hun toezichtstaken vaak strikter interpreteren en uitvoeren dan andere lidstaten. Wij pleiten ervoor dat DNB en AFM explicieter rekening houden met de impact van hun taakopvatting en beleidskeuzes op het concurrentie- en innovatievermogen van de financiële sector.

Voorbeeld: DNB legt Nederlandse banken de hoogste buffers in de EU op voor macro-economische risico's. De AFM hanteert een interpretatie van de ELTIF-richtlijn die ervoor zorgt dat het ELTIF-paspoort in ons land nauwelijks wordt afgegeven, waar in andere landen dit wel gebeurt.

5. Een nationale investeringsinstantie die het investeringsklimaat en verdienvermogen van Nederland versterkt

Een Nationale investeringsinstantie (NII) kan een bijdrage leveren aan het toekomstige verdienvermogen van Nederland, mits goed vormgeven. Die NII dient zich daarbij te richten op projecten en ondernemingen die maatschappelijk noodzakelijk zijn, maar die via reguliere marktfinanciering lastig zijn te financieren. Voorbeelden hiervan zijn innovatieve startups- en scale-ups met lange ontwikkelrisico's en complexe maatschappelijke transitie's. De instelling moet het bestaande financieringslandschap aanvullen vanuit een heldere scope, en professionele aansturing. Deze vorm van publieke financiering kan zo een aanvulling zijn op de markt en het bestaande ecosysteem

versterken, zonder de markt te verstoren. Om versnippering en inefficiëntie te voorkomen, is goede afstemming met bestaande publieke instrumenten cruciaal. Betrek daarom de financiële sector goed bij de vormgeving van een NII.

De activiteiten die voortvloeien uit een Nationale investeringsinstantie raken aan een efficiënte inrichting van het geheel aan publieke en private financiering van en investering in het vermogen van Nederland. Wij leveren hier graag een bijdrage aan en gaan graag in gesprek over de vormgeving, reikwijdte en bedrijfsvoering, van een dergelijke instelling.

Ter ondersteuning van bovenstaand manifest hierbij een aantal feiten en cijfers over de Nederlandse financiële sector

Het **nationaal aandeel in de economie was in 2023 5,4%**, terwijl dit in 2010 nog 8,9% bedroeg. Hiermee is de **bruto toegevoegde waarde aan de Nederlandse economie ruim € 48 miljard in 2024**. De sector is qua werkgelegenheid goed voor **ruim 224000 mensen in Nederland**.

De Nederlandse fintech sector bestaat uit ruim **768 bedrijven, waarvan 61 internationaal**, goed voor ca. 38.000 banen.

1,9 miljoen Nederlandse huishoudens beleggen zelf bij een vermogensbeheerder. Dit is ongeveer een kwart van alle huishoudens. Daarnaast hebben **11,5 miljoen** Nederlanders een pensioen belegd via een Nederlandse vermogensbeheerder. Met een gemiddeld historisch rendement van 5,2% (na inflatie) op aandelen behouden mensen hun koopkracht op de lange termijn.

Tussen 2007 en 2024 ontvingen Nederlandse bedrijven in totaal **€ 92 miljard aan private equity en venture capital**. Zo hebben **2.748 Nederlandse bedrijven** een private equity- of venture capital-investeerder als aandeelhouder. **Bij deze bedrijven werken 790.000 mensen** en kennen een groei in werkgelegenheid van +5,3% per jaar (2023, tegenover een landelijke groei van +1,6%).

Door data-gedreven technologie en concurrentie hebben marktpartijen de handelskosten op de beurs met zeker **met 50% verlaagd** (studie Vrije Universiteit 2016), wat goed is voor de vermogens- en pensioenopbouw van Nederlanders.

Nederlandse banken zijn de grootste financier van het mkb. De drie grootste banken verstrekken in totaal een **financiering aan het mkb van € 114,7 miljard (tot Q2 2025)**. Hiermee kunnen ondernemers verduurzamen, investeren in groei of nieuwe projecten starten. **3 miljoen huishoudens financieren hun koopwoning** via een bank.

Nederland kent **127 verzekeraars onder toezicht van DNB**. De verzekeringspremies die zij ontvangen zorgen ervoor dat zij voor ruim **€ 500 miljard** kunnen beleggen.

Jaarlijks helpen schadeverzekeraars klanten bij gemiddeld zo'n **100 duizend** branden, **300 duizend** waterschades en een **miljoen schades** aan voertuigen. Op het gebied van Inkomensverzekeringen helpen verzekeraars in 2024 meer dan **100 duizend klanten** aan vervangend inkomen bij ziekte en arbeidsongeschiktheid en aan ondersteuning bij duurzame re-integratie.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Nederlandse Vereniging van Banken
T.a.v. M. van der Laan
Gustav Mahlerplein 29-35
1082 MS Amsterdam

Kenmerk: 202500804

Den Haag, 17 december 2025

Geachte mevrouw Van der Laan,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

202500805

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag



Datum 11 december 2025

Onderwerp Toekomstgericht natuurbeheer

Behandeld door

[Redacted]

Ons kenmerk Z25-5044 / D25-41890

L/w kenmerk

Bijlagen 2

Geachte mevrouw Letschert,

Met veel interesse heeft Staatsbosbeheer het tussenverslag met de agenda van D66 en CDA en het eindverslag van de informateur gelezen. In de agenda wordt ook een handreiking gedaan aan medeoverheden, sociale partners en maatschappelijke (sector)organisaties om mee te bouwen aan de toekomst van Nederland.

Als uitvoeringsorganisatie en grootste publieke natuurbeheerder is Staatsbosbeheer verheugd te lezen dat onze natuur moet worden hersteld en versterkt. Staatsbosbeheer staat klaar om te doen wat binnen zijn invloed ligt. In mijn brief aan de informateur van 18 november (zie bijlage) heb ik hier een aantal suggesties voor gedaan, zoals het nemen van hydrologische maatregelen als vliegwiel voor natuur en klimaatadaptatie.

Ik belicht een aantal hoopvolle punten uit de agenda "Samen aan de slag voor een sterker Nederland" vanuit de visie van Staatsbosbeheer:

- *Structurele middelen beschikbaar vanuit het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) voor terreinbeherende organisaties om o.a. noodzakelijk (intensiever) natuurbeheer en mitigatiemaatregelen te nemen die nodig zijn om de natuur, en in het bijzonder de stikstofgevoelige natuur in Natura 2000 gebieden, te herstellen.*

Ik steun dit belangrijke onderwerp van harte. Voor adequaat en geborgd natuurbeheer is € 200 miljoen extra per jaar nodig, voor alle terreinbeherende organisaties. Het jaarrond beheer van de natuur is een eerste randvoorwaarde voor de gunstige staat van instandhouding van de natuur en het voorkomen van verdere achteruitgang. Met ons dagelijkse werk zorgt Staatsbosbeheer ervoor dat de natuur zich zo goed mogelijk ontwikkelt, ook onder de nu soms moeilijke omstandigheden. Als dat niet gebeurt, verdwijnen populaties en brokkelt het natuurnetwerk af. Dan zijn veel duurdere herstelmaatregelen nodig. Maak dus voldoende geld vrij voor het reguliere natuurbeheer. Met het voorkomen van verdere verslechtering wordt bovendien ook een deel van de Natuurherstelverordening uitgevoerd.

www.staatsbosbeheer.nl

- *De ambitie om het fonds te herstellen voor onder meer natuurherstel en de landbouwtransitie, en de inzet op blijvende ondersteuning voor gebiedsprocessen.*

De specialistische gebiedskennis en ervaring van Staatsbosbeheer wordt in gebiedsprocessen gewaardeerd. Voor een uitvoeringsorganisatie als Staatsbosbeheer is ook financiële ondersteuning nodig voor deelname aan gebiedsprocessen. Middels het programma natuur inclusieve landbouw (NIL) draagt Staatsbosbeheer bij aan de transitie naar duurzame landbouw, met name in zones rondom kwetsbare natuurgebieden.

- *Verbinden en vergroten bestaande natuurgebieden. We voeren het Natuurpact uit en maken nieuwe afspraken voor de periode na 2027.*

Staatsbosbeheer kan hieraan bijdragen door strategische keuzes in onze grondportefeuille. Staatsbosbeheer kan ruimte bieden voor toekomstbestendige ontwikkelingen en gebieden met cruciale planten en dieren die biodiversiteit aanjagen onderling verbinden.

Ik geef u graag mee dat voor structureel herstel van de waterhuishouding Staatsbosbeheer een analyse heeft van essentiële hydrologische percelen in een 1 km zone rond Staatsbosbeheergebieden.

In het tussenverslag schrijft de informateur dat een ambitieuze agenda alleen kan worden uitgevoerd in samenwerking met de uitvoerders daarvan. "Een efficiëntere overheid en betere dienstverlening beginnen bij regelgeving die rekening houdt met de praktijk van de uitvoering."

Als uitvoeringsorganisatie en grootste publieke natuurbeheerder herkent Staatsbosbeheer dit en waardeert dat hier expliciet aandacht voor is. Maar dit kan alleen als er voldoende en stabiele financiering is. Dit werd ook benadrukt in de brief van het Netwerk Publieke Dienstverleners van 27 november waar de informateur naar verwijst.

Voor meer informatie en onze visie op (knelpunten bij) de uitvoering van natuurbeleid verwijs ik u graag naar de brief die Staatsbosbeheer 17 november naar de informateur stuurde. Staatsbosbeheer gaat hierover graag met u in gesprek.

Met vriendelijke groet,


drs. H.A. Kevis
algemeen directeur Staatsbosbeheer

Bijlage 1

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 17 november 2025
Onderwerp: Toekomstgericht natuurbeheer
Behandeld door: [REDACTED]
Oms kenmerk: Z25-5044 / D25-41890
Uw kenmerk:
Bijlagen: 1



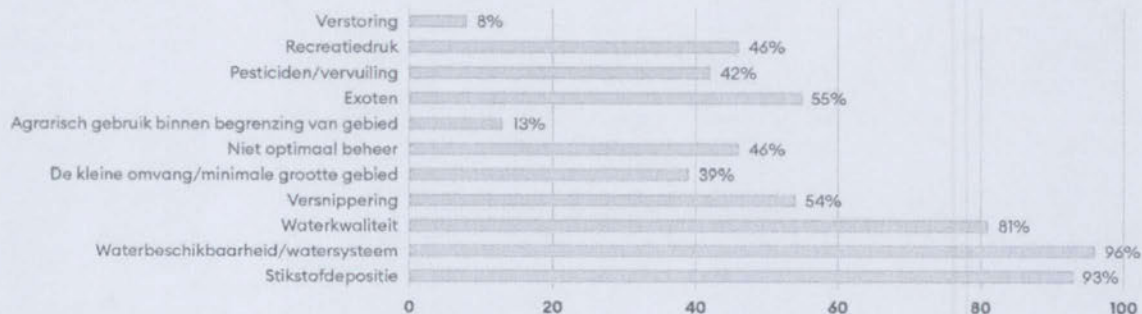
Geachte heer Van Haersma Buma,

De Nederlandse natuur is van onschatbare waarde: het is de leefomgeving van mensen, planten en dieren. Miljoenen Nederlanders vinden er rust, ruimte en ontspanning. Staatsbosbeheer is de trotse beheerder van ruim 268.000 hectare natuur, waaronder het merendeel van de stikstofgevoelige Natura2000 (N2000) gebieden. Als grootste publieke uitvoeringsorganisatie in natuurbeheer zetten wij ons elke dag vol overgave in voor deze gebieden en daarmee ook voor een leefbaar land met een aantrekkelijk economisch vestigingsklimaat. Door onze schaalgrootte en uitvoeringskracht zijn wij partner voor Rijk en decentrale overheden. Vanuit deskundigheid en een visie op toekomstgericht natuurbeheer dragen wij actief bij aan het natuurbeleid van Nederland en werken we toe naar robuuste natuurgebieden.

In het advies van de verkenner staat onder andere als prioriteit: *Nederland van het stikstofslot halen met noodzakelijke maatregelen waarbij er een duurzame toekomstbestendige en innovatieve landbouwsector en natuurherstel wordt gerealiseerd.*

In de dagelijkse praktijk van Staatsbosbeheer merken we dat de kwaliteit van natuur onder druk staat (zie figuur *Ecologische Autoriteit "Drukfactoren op de natuur"* hieronder).

Drukfactoren op de natuur



Bron: Ecologische Autoriteit

Staatbosbeheer voert het dagelijkse natuurbeheer uit in opdracht van het Rijk en de provincies. Zo doen we in onze gebieden al het mogelijke om (inter-)nationale natuurdoelen te halen. Vanuit onze praktijkkennis, ervaring en vakmanschap geven wij enkele belangrijke en urgente zaken mee bij de formatieonderhandelingen:

- **Adequaats en geborgd natuurbeheer- €200 miljoen per jaar extra nodig**
- **Hydrologische maatregelen als vliegwiel voor natuur en klimaatadaptatie**
- **Maak ruimte voor verbindingszones en overgangsgebieden, ga versnippering tegen**
- **Meer veiligheid in de natuur**
- **Benut de kennis en ervaring van de uitvoering in beleidsontwikkeling**

Adequaats en geborgd natuurbeheer- €200 miljoen per jaar extra nodig

Het jaarrond **beheer** van de natuur is een eerste randvoorwaarde voor de gunstige staat van instandhouding van de natuur en het voorkomen van verdere achteruitgang. Natuurbeheer wordt al meer dan een decennium maar gedeeltelijk vergoed. Momenteel wordt minder dan 84% van de kosten gefinancierd via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waardoor belangrijke en urgente beheermaatregelen niet kunnen worden uitgevoerd.

De structurele volledige financiering van natuurbeheer vraagt om een volledige openstelling van subsidie én een 100% vergoeding van de standaardkostprijzen. Daarmee kan Staatsbosbeheer alles doen wat binnen zijn invloed ligt om de natuur op niveau houden. Uit de berekeningen van de dit jaar (extern) geëvalueerde en vastgestelde Standaard KostPrijs (SKP) blijkt dat hiervoor 200 miljoen euro per jaar extra nodig is voor alle terreinbeherende organisaties die gezamenlijk 529.000 hectare natuur beheren. Daarom is in de Bouwsteen Natuur¹ minimaal €200 miljoen per jaar aanvullend op bestaande provinciale middelen als randvoorwaarde gesteld om de voorstellen uit de bouwsteen uit te kunnen voeren.

Voor Staatsbosbeheer is adequate en geborgde financiering van beheer urgent. Op korte termijn is voor Staatsbosbeheer 67 miljoen euro extra nodig, oplopend naar 99 miljoen euro extra per jaar.

De afgelopen jaren heeft de structurele onderfinanciering aanzienlijke gevolgen gehad voor de natuur, maar ook voor de bedrijfsvoering van Staatsbosbeheer. Dit heeft geleid tot structurele jaarlijkse

¹ De Bouwsteen Natuur is 21 oktober 2025 gepresenteerd. Staatsbosbeheer heeft hierop een reflectie gegeven.

operationele verliezen, daling van het eigen vermogen en uitvoering van de *minimale* benodigde beheermaatregelen zonder ruimte om alle benodigde maatregelen uit te voeren.

Het ontvangen van een lager percentage van de werkelijke kosten van beheer maakt het voor Staatsbosbeheer onmogelijk om het noodzakelijke beheer goed uit te voeren en dat is een groot risico voor de gunstige staat van instandhouding van zowel de N2000-gebieden als de rest van de natuur in Nederland.

In de achterliggende documenten van de MCEN is ongeveer €4 miljard opgenomen voor natuurbeheer en herstel. Hierin werden ook maatregelen voor regulier beheer (€120 miljoen) en geïntensiveerd beheer (€110 miljoen) voorgesteld.

De analyse van PBL geeft aan dat het totale MCEN-natuurpakket tot 8-12% extra doelbereik kan realiseren, en ook dat er meer aandacht nodig is voor de uitvoering. Daarvoor zou een financiële verschuiving van middelen richting beheer wenselijk zijn. Staatsbosbeheer heeft een uitvoeringsreflectie gegeven op de voorgestelde MCEN maatregelen. Door de bijzondere positie van Staatsbosbeheer als rechtspersoon met een wettelijke taak, vallend onder het ministerie van LNV, kunnen middelen ook direct aan Staatsbosbeheer ter beschikking worden gesteld.

Wij denken graag mee welke rol Staatsbosbeheer kan spelen in de realisatie van maatregelpakketten en wat daarvoor nodig is in de uitvoering op de langere termijn.

Hydrologische maatregelen als vliegwiel voor natuur en klimaatadaptatie

Naast adequaat beheer moeten ook drukfactoren worden aangepakt, zoals stikstof, verdroging, verzuring, verzilting etc. Het werken op basis van verouderde uitgangspunten zet de kwaliteit van natuur en daarmee de instandhoudingsdoelen die volgen uit (Europese) wet- en regelgeving verder onder druk. Dit heeft een negatieve relatie met de stikstofproblematiek, gezien de gerechtelijke uitspraken sinds 2019 tot heden.² Bovendien zijn de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen (VHR) niet alleen gericht op het stoppen van de achteruitgang. Op langere termijn (2050 in de Natuurherstelverordening) moeten lidstaten ook toewerken naar een gunstige staat van instandhouding.³

Hydrologische maatregelen, zoals het vernatten van natuurgebieden door hogere grondwaterstanden, is één van de sleutels in een succesvolle stikstofaanpak. De gevolgen van stikstof in de natuur worden versterkt door toenemende verdroging. Daarnaast is de waterhuishouding van cruciaal belang in ons veranderende klimaat. Sommige natuurgebieden kunnen de oplossing zijn voor de opvang van water tijdens langdurige regenval of bij hoge waterstanden in de rivieren. Zo houden we steden veilig. Daarnaast dienen zij als zoetwaterreservoir in tijden van langdurige droogte.

Staatsbosbeheer speelt op verschillende plekken in het land al een rol bij het verbeteren van de waterhuishouding, waterkwaliteit en waterveiligheid. Als de omgeving van het natuurgebied wordt betrokken, levert dat veel meer resultaten op. Wij bevelen dan ook aan om breder te kijken dan het natuurgebied zelf, zoals bijv. ook de Ecologische Autoriteit schrijft. Vanuit onze samenwerking met agrariërs en ervaring in Natuurinclusieve Landbouw is bekend dat in overgangsgebieden, na het treffen van hydrologische maatregelen, het vaak nog steeds mogelijk is op een extensieve wijze een

² Brief van Staatsbosbeheer aan BAC LG inzake toepassing geactualiseerde standaardkostprijzen, 21 juli 2025

³ PBL, Reflectie op MCEN-maatregelenpakket Spoor 2 (1 juli 2025), p. 33.

volwaardige agrarische bedrijfsvoering uit te oefenen. Op die manier gaan stikstofaanpak, wateropgaven, natuur én landbouw hand in hand.

Maak ruimte voor verbindingzones en overgangsgebieden, ga versnippering tegen

Het landschap is altijd in beweging. Het beheren van de natuur met een blik op de toekomst vraagt meer dan ooit inzicht en overzicht in de maatregelen die nodig zijn in het beheer. Door strategische keuzes in onze grondportefeuille kunnen we ruimte bieden voor toekomstbestendige ontwikkelingen en gebieden met cruciale planten en dieren die biodiversiteit aanjagen en gebieden onderling verbinden. Ook beheer zoals hooien, weiden, hakhout oogsten, aanplant van heggen, singels en bosjes is essentieel voor het voortbestaan van biodiversiteit en identiteit. Daarom vragen wij naast voldoende middelen voor natuurbeheer ook aandacht voor:

- aanpak van de drukfactoren;
- het NNN onverkort te realiseren;
- maatregelen voor - verder - natuurherstel;
- het verlichten van recreatiedruk in natuurgebieden door toegankelijke overgangszones rondom natuur en extra groen bij stedelijke uitbreiding.

Meer veiligheid in de natuur

Meer Handhaving en Toezicht betekent minder schade aan de natuur.

Regelmatig vinden drugsdumpingen, afvaldumpingen en milieudelicten plaats. Die hebben gevolgen voor het landelijk gebied en ook voor de veiligheid van recreanten die graag in onze gebieden komen. Door te investeren in meer groene buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) kunnen terreinbeherende organisaties de veiligheid in het buitengebied vergroten. Groene boa's worden steeds vaker geconfronteerd met criminaliteit in natuurgebieden en hebben de afgelopen jaren steeds meer taken op zich genomen. Deze trend zal zich geleidelijk op de prioriteiten van en capaciteit bij de politie voorlopig voortzetten blijkt uit het Whitepaper politiefunctie. En dat heeft steeds grotere gevolgen. Te weinig groene boa's moeten nu te veel hectares natuur en buitengebied in de gaten houden. Om de boa-taak optimaal uit te kunnen voeren heeft Staatsbosbeheer structureel 8 miljoen euro per jaar nodig.

Benut de kennis en ervaring van de uitvoering in beleidsontwikkeling

Staatsbosbeheer is een zelfstandig bestuursorgaan en rechtspersoon met wettelijke taak. We maken onderdeel uit van de uitvoeringsorganisaties in Nederland. Meerdere instanties hebben de afgelopen jaren adviezen gegeven of oproepen gedaan om de uitvoering vroegtijdig te betrekken bij beleidsontwikkeling. Een aantal voorbeelden:

- PWC constateerde in augustus 2025 in de analyse Feiten en effecten wet- en regelgeving op uitvoeringsorganisaties dat taakverzwaring niet alleen een beeld is dat leeft bij de uitvoerders, maar een ontwikkeling is die feitelijk en gestaag de afgelopen 20 jaar heeft plaatsgevonden.
- De Raad voor leefomgeving en Infrastructuur (Rli) schreef eind 2023 het rapport "De uitvoering aan zet" over uitvoering in de fysieke leefomgeving. Ze geven aan dat de beleidsuitvoering op veel terreinen hapert, met als gevolg dat de doelen en ambities van de overheid de laatste jaren maar heel beperkt worden gerealiseerd. Het Rli beveelt o.a. aan om beleid en uitvoering principiële gelijkwaardig te maken. En bij het ontwerpen van beleidsmaatregelen maximaal gebruik te maken van de inzichten vanuit de uitvoeringspraktijk.
- De secretarissen-generaal deden ruim een jaar geleden een soortgelijke oproep aan de toenmalige informateur Plasterk in hun gezamenlijke SGO brief: "*De publieke dienstverleners,*


toezichthouders, medeoverheden en hun professionals in de praktijk gelijkwaardig betrekken bij de ontwikkeling van beleid.” En “Structureel het lange termijn perspectief betrekken bij de politieke besluitvorming.”

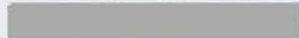
- In opdracht van het ministerie van BZK kijkt de Staat van de Uitvoering kritisch naar de uitvoeringspraktijk van de overheid. Het recente onderzoek Strategisch vermogen van het Rijk beveelt de uitvoering aan om actief input te leveren vanuit praktijkervaringen om strategische keuzes te versterken en uitvoerbaar te maken. Deze brief is daar een voorbeeld van.

Met praktijkkennis- en ervaring wil Staatsbosbeheer een actieve rol spelen als de uitvoeringsorganisatie van de (rijks)overheid bij beleidsontwikkeling in het landelijk gebied en de natuur. Dat geldt ook voor het onderzoeken en toepassen van innovaties in het natuurbeheer in samenwerking met andere overheidsorganisaties. Ook hiervoor zijn (structurele) middelen nodig om (politieke) ambities te realiseren. Het benodigde bedrag hiervoor is 4 miljoen.

We nemen onze verantwoordelijkheid als natuurbeheerder voor provincies, gemeenten en het Rijk. Omdat we dit als rijksorganisatie, met een wettelijke taak, vakkundig en efficiënt doen, is Staatsbosbeheer dé rijkspartner hiervoor.

We denken en werken graag mee aan de toekomst van Nederland.

Als u nog vragen hebt dan kunt u contact met mij opnemen via 



Met vriendelijke groet,



drs. B.A. Revis
algemeen directeur Staatsbosbeheer



Bestuurlijke Advies Commissie Landelijk Gebied
T.a.v. Voorzitter, de heer J.C.J. Beemsterboer
Per e-mail naar: [REDACTED]

Cc per email naar: Wim Brenkman (Voorzitter AAC LG), Stijn van Wely (Programmadirecteur IPO), Mark Hoevenaars (Programmamanager IPO), Mark Roscam Abbing (wnd. DG Natuur en Visserij en coördinerend opdrachtgever Staatsbosbeheer)

Datum 21 juli 2025

Onderwerp Toepassing geactualiseerde standaardkostprijzen

Behandeld door [REDACTED]

Dns kenmerk Z25-5044 / D25-29458

Uw kenmerk -

Bijlagen -

Geachte heer Beemsterboer,

Naar aanleiding van besluitvorming door de Bestuurlijke Advies Commissie Landelijk Gebied (verder: BAC LG) d.d. 26 juni 2025 inzake de stijging van de standaardkostprijzen natuur- en landschapsbeheer - waarvan Staatsbosbeheer op 10 juli jl. kennis heeft genomen -, vraag ik uw aandacht voor het volgende.

Staatsbosbeheer is sinds de verzelfstandiging in 1998 een zelfstandig bestuursorgaan (zbo) met de wettelijke taak om onder meer bos en natuur te beheren. Staatsbosbeheer is de uitvoeringsorganisatie van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) op het gebied van natuurbeheer. Sinds 2014 werkt Staatsbosbeheer ook voor de provincies omdat de verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid en het landelijk gebied sinds 2011 bij de provincies ligt. Vanuit die verantwoordelijkheid voorzien de provincies in de middelen die het uitvoeren van natuurbeheer mogelijk maken. Vanuit de wettelijke verantwoordelijkheid van Staatsbosbeheer als publieke uitvoeringsorganisatie voor natuurbeheer en -herstel, wil ik u graag wijzen op een aantal belangrijke punten rondom de toepassing van de geactualiseerde standaardkostprijzen.

Op 26 juni heeft de BAC LG besloten om – na een intensieve onderzoeksperiode – de geactualiseerde standaardkostprijzen vast te stellen. Staatsbosbeheer is positief over dit besluit. In de recent uitgevoerde herijking van de standaardkostprijzen is namelijk gebleken dat de huidige standaardkostprijzen niet meer passen bij het natuurbeheer van nu. De herijking is uitgevoerd door BIJ12 die daarvoor het onderzoeksbureau SIRA heeft ingeschakeld. De vigerende standaardkostprijzen dateren uit het jaar 2015 met een gedeeltelijke update in 2018. Belangrijke constatering is dat we de afgelopen tien jaar te maken gehad met technologische ontwikkelingen, ecologische ontwikkelingen, ontwikkelingen rondom beheertypen en het klimaat, en niet onbelangrijk, de systematiek dateert van vóór het huidige stikstofprobleem.

Met de vaststelling van de nieuwe standaardkostprijzen door de BAC LG is duidelijk geworden wat op dit moment minimaal nodig is om natuur en landschap in Nederland te beheren.

Evenwel omvat hetzelfde besluit ook een bepaling om de subsidietarieven voor de beschikkingen per 2026 *niet* te baseren op de nieuwe, geëvalueerde standaardkostprijzen, maar deze te baseren op een reguliere indexering van de oude standaardkostprijzen. Dit zou betekenen dat Staatsbosbeheer met ingang van 2026, en de jaren erna, noodgedwongen werkt op basis van beheeruitgangspunten, maatregelen en bijbehorende financiële middelen die meer dan tien jaar oud zijn en niet meer aansluiten op de huidige staat van de natuur. Dit heeft consequenties voor de natuurkwaliteit in Nederland. Voor Staatsbosbeheer is het daarom de vraag of er, gezien zijn wettelijke taak, in tien provincies wel een serieuze subsidieaanvraag kan worden gedaan voor een nieuwe zesjarige beheerperiode.

Vanuit de wettelijke taak die Staatsbosbeheer als uitvoeringsorganisatie heeft, deel ik mijn zorgen met u. Het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) vraagt van een gecertificeerd beheerder als Staatsbosbeheer een inspanningsverplichting om de natuur in Nederland (gebaseerd op de Index Natuur en Landschap) in stand te houden. Volwaardig natuurbeheer is, naast de aanpak van drukfactoren, van belang voor natuurherstel en natuurkwaliteit. Het is niet mogelijk om natuur op basis van de huidige systematiek, gebaseerd op inzichten uit 2015, op een juiste manier, passend bij de huidige milieufactoren, te beheren. Het werken op basis van verouderde uitgangspunten zet de kwaliteit van natuur en daarmee de instandhoudingsdoelen die volgen uit (Europese) wet- en regelgeving verder onder druk. Dit heeft een negatieve relatie met de stikstofproblematiek, gezien de gerechtelijke uitspraken sinds 2019 tot heden.

In hetzelfde besluit wordt de ambitie uitgesproken om over deze gedecentraliseerde rijkstaak het gesprek met het Rijk aan te gaan voor de financiering. Ik moedig u daarin vanzelfsprekend van harte aan en wijs u ten overvloede op het maatschappelijk belang van natuurbeheer en de urgentie ervan.

Ik ben graag bereid deel te nemen aan het gesprek tussen u en LVVN over de wijze waarop de provincies een beschikking kunnen baseren op basis van de nieuwe standaardkostprijzen, met bijbehorende tarieven met ingang van het jaar 2026.

Als u nog vragen hebt, kunt 


Met vriendelijke groet,


drs. B.A. Revis
algemeen directeur Staatsbosbeheer

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Staatsbosbeheer
T.a.v. B.A. Revis
Postbus 2
3800 AA Amersfoort

Kenmerk: 202500806

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Revis,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

Utrecht, 11 december 2025

202500807

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Informateur mevrouw R. M. Letschert
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Geachte mevrouw Letschert,

Namens JOBmbo (JongerenOrganisatie Beroepsonderwijs) stuur ik u graag de punten toe die voor studenten in het mbo (middelbaar beroepsonderwijs) van belang zijn. Op het moment van schrijven vertegenwoordigen wij 465.639 studenten verdeeld over 423 opleidingen die worden aangeboden op 680 locaties door het hele land.

Om positief te beginnen: het is fijn om in de eerder opgestelde positieve agenda van D66 en CDA, al wat te kunnen lezen over het mbo. Er gaat gelukkig een hoop goed op het mbo en het lukt ons, in samenwerking met het ministerie, de politiek, de MBO Raad en de scholen zelf, om goede stappen te zetten. Zo zijn we samen aan de slag gegaan met het Stagepact en de Werkagenda. Daarnaast hebben we een handreiking passend onderwijs geschreven, die wordt ondersteund door het ministerie van OCW en de MBO Raad, om studenten met een ondersteuningsbehoefte te helpen. We hebben een faciliteringsdocument gemaakt om de positie van de studentenraden te versterken en naar aanleiding van de waaiergedachte van oud-minister Dijkgraaf hebben we stappen kunnen zetten voor gelijke waardering van mbo-studenten.

Maar we zijn er nog niet. Dagelijks worden mbo-studenten gediscrimineerd op basis van wat zij studeren. Bijvoorbeeld bij studentencafés, op datingapps, bij verzekeringen, op sportclubs, en in vergoeding voor werk en bij de financiële regelingen waar studenten recht op hebben. Zelfs als het gaat om studentenhuisvesting worden mbo'ers gediscrimineerd. Dat is als op zichzelf staand feit al schokkend, maar is des te schrijnender omdat wij als mbo'ers ook nog eens de mensen zijn die worden opgeleid om de problemen van Nederland op te lossen. Denk aan de woningbouw, de klimaattransitie of de tekorten in de zorg en het onderwijs.

JOBmbo is al 26 jaar betrokken bij het maken van beleid. Dat doen wij door samen te werken met de leden van de Tweede Kamer en door structureel met de minister van OCW te overleggen. Wij zijn een organisatie die niet alleen problemen aankaart maar ook oplossingen aandraagt. Hieronder vindt u een aantal concrete voorstellen die - als het aan ons ligt - besproken moeten worden door de formerende partijen.



- In het advies van het College voor de Rechten van de Mens (CRM) is geconcludeerd dat er aanleiding is om juridisch bescherming te bieden tegen onderscheid op grond van opleiding bij het aanbod en de levering van goederen en diensten. Volgens het CRM ligt opname van opleiding in een aparte gelijke behandelingswet meer voor de hand dan opname in de Awgb. Onze oproep is om dit in het regeerakkoord te regelen. Voor meer informatie over het standpunt van JOBmbo na reactie van de minister op dit advies zie bijlage 1.
- De financiële regelingen voor studenten zijn ongelijk. De basisbeurs voor thuiswonende mbo'ers is bijvoorbeeld lager dan die voor hbo'ers en wo'ers. Bovendien krijgen studenten die van wo of hbo naar mbo gaan te maken met een extra schuld omdat zij hun studiefinanciering moeten terugbetalen, wat plat gezegd een boete is op 'afstromen'. Dat past niet in de waaiergedachte van het vervolgonderwijs en zorgt niet voor een stimulans om naar het mbo te gaan. Onze oproep is om het studiefinancieringsstelsel gelijk te trekken tussen mbo, hbo en wo. Voor meer informatie, lees ons artikel *Gelijk is gelijk: Stop de financiële ongelijkheid van mbo-studenten* in bijlage 2.
- Het publieke en politieke debat gaat al een tijd over de verplichte stagevergoeding voor studenten in het vervolgonderwijs. De huidige minister van OCW heeft toegezegd (in het commissiedebat mbo op 1 oktober 2025) om een verkenning te starten voor het wetgevingstraject. Onze oproep is om het wetgevingstraject voort te zetten.

Zonder goed opgeleide vakmensen komt Nederland stil te staan en kunnen problemen niet worden opgelost. Door juist nu te investeren in het mbo, investeren we in de toekomst van heel Nederland. We gaan ervan uit dat het komende kabinet pal voor het mbo gaat staan. Samen kunnen we het mbo nog beter maken en de maatschappelijke positie van mbo-studenten en mbo-opgeleide mensen versterken.

Wij zouden onze punten graag toelichten in een gesprek.

Met vriendelijke groeten,

Maurits Brus
Voorzitter JOBmbo



Bijlage 1

Veel woorden, weinig daden: JOBmbo teleurgesteld in de reactie van de minister over het advies om discriminatie wegens opleiding wettelijk te verbieden

Een jaar geleden adviseerde het [College voor de Rechten van de Mensⁱ](#) (CRM) het volgende: *vul wetgeving aan met bescherming tegen discriminatie vanwege opleiding*. Volgens het CRM is discriminatie op basis van opleiding kwetsend en kan het een tweedeling in de samenleving veroorzaken. Omdat werkgevers en onderwijsinstellingen volgens het CRM wel selecties moeten kunnen blijven maken op basis van opleiding kan het verbod op discriminatie vanwege opleiding niet in de Algemene wet gelijke behandeling (Awgb) worden geïntegreerd. Het advies is om het daarom in een aparte regeling vast te leggen.

Deze week kwam er eindelijk een [reactie vanuit het ministerie van OCWⁱⁱ](#) op het advies van het CRM. De minister legt het advies voor een aparte wet tegen discriminatie jegens opleiding naast zich neer. Hij ziet daarin 'te weinig meerwaarde'. Voorzitter van JOBmbo Maurits Brus: "De minister zegt in zijn reactie dat wetgeving 'te weinig maatschappelijk impact zal hebben' en dat hij 'meer ziet in een bredere, maatschappelijke beweging'. Maar welk signaal is maatschappelijk nou krachtiger dan een verbod om mbo'ers nog langer uit te sluiten? Het was wat ons betreft een duidelijke grens en een stap in de goede richting geweest."

JOBmbo vindt dan ook dat het tijd is voor actie naast alle mooie woorden. Het mag simpelweg niet langer zo zijn dat mbo'ers (kunnen) worden gediscrimineerd op basis van hun opleiding. Dit gebeurt namelijk niet alleen bij studentencafés en op datingapps, maar ook in (sport-)verenigingen en zelfs bij verzekeringsmaatschappijen. Bovendien was opleiding – en dan specifiek het volgen van een mbo-opleiding – ook een [risicofactor die door DUO werd gebruiktⁱⁱⁱ](#) bij controle van studenten op mogelijk of vermeend misbruik van de uitwonende beurs.

Daarnaast zit in het huidige studiefinancieringsstelsel ook een hoog-laag denken geworteld. Zo zijn de normbedragen waarop de studiefinanciering wordt gebaseerd lager voor mbo-studenten dan voor hbo-/wo-studenten, en hebben mbo-studenten minder snel recht op een aanvullende beurs. Brus: "Dit zijn slechts een paar voorbeelden om te laten zien dat discriminatie in onze systemen geworteld zit. Om daartegen op te treden zijn gepaste acties nodig en die lezen wij in de kabinetsreactie niet terug. Het blijft bij veel ideeën waar 'de hele maatschappij verantwoordelijk voor is'. Uit ervaring weten we dat vraagstukken waar niemand verantwoordelijkheid over neemt, niet worden opgelost."



Naast de verankering in de wet richt het advies van het CRM zich ook op taalgebruik. Waar voorheen werd gesproken over opleidingsniveau, wordt geadviseerd om nu te spreken van opleiding. Het woord niveau veronderstelt een rangschikking van opleidingen, waarbij je hogere en lagere opleidingen hebt. JOBmbo neemt dit advies over en spreekt dus van opleiding. In de reactie van de minister van OCW wordt ook aandacht besteed aan taal, hij zegt daarover namelijk:

De ongelijke waardering van mensen met verschillende opleidingsachtergronden is een breed maatschappelijk probleem waarvoor niet alleen de overheid, maar de gehele samenleving aan zet is. Dat begint al bij het aanpassen van onze taal. Termen als ‘hogere en lagere opgeleid’ of ‘middelbaar en hoger onderwijs’ helpen hierin niet en wil ik dan ook zo veel mogelijk vermijden.

Toch zien wij nog te vaak dat dit misgaat. Afgelopen week publiceerde het ministerie van OCW een [rapport over het imago van het \(v\)mbo^{iv}](#). In dit rapport wordt consequent over mbo-leerlingen gesproken in plaats van mbo-studenten. Zelfs als het gaat over het imago van het mbo, worden dus fouten gemaakt in taalgebruik – wat de waardering van de mbo’ers niet ten goede komt. Ook in de [berichtgeving over studiekeuze^v](#) wordt het mbo genoemd in hetzelfde rijtje als vmbo, havo en vwo, in plaats van als vervolgopleiding. Daarnaast spreekt de minister aan het eind van zijn reactie van ‘opleidingsniveau’, terwijl in het advies van het College duidelijk wordt geadviseerd om over ‘opleiding’ te spreken. Brus: “En dan hebben we het nog niet eens gehad over het feit dat de minister in zijn departement een aparte directie heeft voor ‘hogere onderwijs’”. Zolang het ministerie niet het juiste voorbeeld geeft, zal structurele onderwaardering van het mbo blijven bestaan.”

JOBmbo blijft zich onverminderd inzetten voor gelijkwaardigheid van het mbo in alle opzichten, want dat is wat onze studenten verdienen.

ⁱ <https://publicaties.mensenrechten.nl/publicatie/e6986ac9-f2b2-4f91-be38-b1f0912a8b44>

ⁱⁱ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025D42566&did=2025D42566

ⁱⁱⁱ <https://www.amnesty.nl/actueel/kabinet-moet-alle-risicoprofilering-stopzetten>

^{iv} <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/09/19/imago-v-mbo>

^v <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2025/09/15/kiezen-voor-een-zinvolle-studie-met-een-goed-voorzicht>



Bijlage 2

Gelijk is gelijk: stop de financiële ongelijkheid van mbo-studenten

Aan: De voorzitter en leden van de Vaste Kamercommissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Vanuit: De mbo-studenten van Nederland, vertegenwoordigd door JOBmbo

Datum: 1 oktober 2025

Betreft: Gelijkwaardige behandeling van mbo-studenten – nú, niet later

Geachte voorzitter en leden van de Kamercommissie OCW,

Vandaag staan wij hier namens de bijna 475.000 mbo-studenten van Nederland. Wij zijn de vakmensen van morgen. Wij houden de economie draaiende. Wij bouwen, zorgen, koken, coderen, vervoeren, monteren en repareren en nog veel meer. Maar één ding doen wij niet: eerlijk behandeld worden.

U praat hier vandaag over een rapport over de gelijkwaardige behandeling van mbo-studenten. Maar er is genoeg gepraat, er moet iets gebeuren aan de bestaande discriminatie die maar voortduurt.

Veel bestaande regelingen zijn nog steeds gebaseerd op “hoger” en “lager” onderwijs, tussen wie wél alles waard is en wie niet. Dit is geen retoriek. Dit zijn cijfers, beleid en keuzes – keuzes die jaar na jaar blijven uitgaan van het oude idee dat mbo minder waard is. Dat studenten in het mbo het met minder moeten doen. En dat accepteren we niet meer.

U heeft allen mooie woorden voor het mbo in uw verkiezingsprogramma's. Waardering voor het mbo voert daarin de boventoon. Met de verkiezingen in aantocht is het tijd dat u daar ook acties aan verbindt.

Structurele ongelijkheid - zwart op wit

Hieronder vindt u een selectie van de structurele financiële achterstanden die mbo-studenten oplopen ten opzichte van hun hbo- en wo-collega's.

Voorziening	Nadelig verschil voor mbo-studenten
Tuiswonende basisbeurs	-€266,52 per jaar
Aanvullende beurs (lager bedrag)	-€288 per jaar
Aanvullende beurs (inkomensgrens)	Gemiste beurs voor studenten wiens ouders een inkomen hebben tussen €54.444-€76.969
Studentenreisproduct (geen recht voor bbl)	Gemiddeld €1.308 euro per jaar waard
Geen lesgeldterugbetaling bij vroegtijdig stoppen	€0 compensatie
Geen lesgeldkrediet beschikbaar	€0 compensatie
Lager leenbedrag per maand	Gemiddeld kan dit oplopen tot €946,44 per jaar

Totaalverlies per mbo-student: mogelijk €2.809 per jaar per student

Voor een bbl-student is dit zelfs nog meer

Dit gaat niet over uitzonderingen. Dit gaat over duizenden studenten die nu minder geld krijgen, minder mogen lenen en minder kansen hebben, puur omdat ze mbo doen.

Onze eis aan de politiek: Gelijk is gelijk

We zijn klaar met mooie beloftes en symbolisch beleid. Als u echt gelooft in de gelijkwaardigheid van onderwijs, dan is dit wat er moet gebeuren.

Concrete eisen

1. Gelijke hoogte van de basisbeurs voor mbo, hbo en wo – geen onderscheid meer op basis van opleidingsniveau.
2. Volledig studentenreisproduct voor bbl-studenten – stop met 30% van de mbo'ers uitsluiten.
3. Gelijke inkomensgrens en hoogte voor de aanvullende beurs – gelijke toegang tot ondersteuning voor studenten uit middeninkomensgezinnen.
4. Recht op lesgeldteruggave bij voortijdig stoppen – net als in hbo/wo.
5. Introductie van een lesgeldkrediet voor mbo-studenten – studenten mogen niet afhaken om financiële redenen.
6. Gelijke leenmogelijkheden voor mbo-studenten – financiële armslag moet niet afhangen van je studiekeuze.
7. Stop het denken in 'hoog' en 'laag' onderwijs – voer beleid vanuit de waaiergedachte, niet een piramide.

De tijd van praten is voorbij. Wij hoeven geen onderzoeken meer. Geen rapporten. Geen "we nemen het mee". Wij willen daden en politieke moed. Mbo-studenten zijn studenten. Gelijke studenten verdienen gelijke rechten.

Vriendelijke groet,

Maurits Brus
Voorzitter JOBmbo

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

JOBmbo
T.a.v. M. Brus
Drieharingstraat 6
3511 BJ Utrecht

Kenmerk: 202500808

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Brus,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

OPENBAAR MINISTERIE

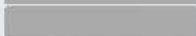
College van procureurs-generaal
Voorzitter

202500809

Postbus 20305, 2500 EH Den Haag

Tweede Kamer der Staten-Generaal
T.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Prins Clauslaan 16
2595 AJ Den Haag
T +31 88 699 11 00
www.om.nl

Datum 11 december 2025
Onderdeel Stafbureau College
Ons kenmerk PaG/Stafbureau/20039
Contactpersoon 
E-mail 
Onderwerp De IV-opgave van de strafrechterketen, waaronder het Openbaar Ministerie

Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden.

Geachte mevrouw Letschert,

Voortbouwend op het eindverslag van informateur mr. Buma¹, en in het bijzonder op de bevinding dat er meer oog moet zijn voor de uitvoering van overheidsverplichtingen², breng ik met deze brief de grote ICT-noden in de komende jaren graag onder uw aandacht.

De komende jaren staat het Openbaar Ministerie (OM) voor de uitdaging de juridische en organisatorische basis van het werk te versterken. Onderdeel daarvan is een toekomstbestendig en duurzaam ICT-landschap. Het OM staat overigens niet alleen in deze opgave. Alle andere instanties die tezamen de strafrechterketen vormen, staan ieder voor zich voor een grote IV-opgave.

ICT/IV-opgave Openbaar Ministerie

Door de verwevenheid en onderlinge afhankelijkheden binnen de strafrechterketen, hebben deze individuele opgaven effect op het functioneren van de strafrechterketen als geheel. Dat geldt a fortiori voor het OM dat als het gaat om de informatievoorziening binnen de strafrechterketen de spil is. Voor de gegevens- en informatie-uitwisseling heeft het OM koppelingen met de systemen van meer dan zestig andere organisaties. Dit zijn organisaties die mede afhankelijk zijn van OM-

¹ Eindverslag informateur (aangeboden door informateur mr. S. Buma aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 8 december 2025), zoals gepubliceerd op www.kabinetsformatie2025.nl/documenten/2025/12/08/eindverslag-informateur-buma.

² Ibidem, p. 16.

informatie, maar deze verwevenheid doet de nieuwbouw van ICT bij vlagen een schier onmogelijke opgave lijken. De huidige ICT van het OM is daarbij te verouderd en niet toekomstbestendig.

Het is daarom noodzakelijk om de ICT van het OM te versterken – en mogelijk ook te versoberen – om nu en in de toekomst de onder druk staande taakuitoefening van het OM, en daarmee van de strafrechtketen als geheel, te kunnen waarborgen.

Inmiddels werkt het OM al enkele jaren aan verbeteringen op het gebied van ICT, maar voor een *adequate, toekomstbestendige* ICT is veel meer nodig. Dat inzicht is niet nieuw, maar dat kreeg afgelopen zomer nog meer urgentie door een zeer ernstige ICT-inbreuk op de OM-systemen waarna het OM noodzakelijkerwijs van internet werd afgeschakeld. Het vergde maanden aan kostbare opbouw van nieuwe ICT-hard- en software en het duurzaam opzetten en implementeren van een inmiddels indringender monitoring van de systemen. Dat maakte nog meer zichtbaar hoe kwetsbaar de ICT van het OM is en ook hoe complex de ketenafhankelijkheden in de loop der jaren geworden zijn.

Het OM kampt met een achterhaald en gecompliceerd ICT-landschap, bestaande uit een verouderde technische infrastructuur met zoals hierboven opgemerkt een veelheid aan applicaties die naar huidige maatstaven niet allemaal meer aan de maat zijn. Daarbij is sprake van een tekort aan vakdeskundigheid in eigen huis en een te grote afhankelijkheid van externe IT-leveranciers alsmede van hoge beheerkosten. Dit samenspel van oorzaken leidt tot frequente productieverstoringen, met potentieel risico op ongewenste maatschappelijke effecten voor slachtoffers en verdachten in concrete gevallen en voor de strafrechtpleging in het algemeen. Om nog maar niet te spreken van de sterk afnemende motivatie van het OM-personeel die van voorbereiding tot aan het staan in de zittingzaal hun werk vaak niet goed meer kunnen doen. Ook het versterken van de eigen digitale weerbaarheid is noodzakelijk om risico's voor (de persoonsgegevens van) slachtoffers, verdachten en de medewerkers van het OM op aanvaardbaar niveau te houden. Dit is een omvangrijk traject, dat nog jaren tijd en substantiële investeringen vergt om tot afdoende borging van de continuïteit van de informatievoorziening te komen.

Daarnaast heeft het OM ook een grote opgave om de systemen gereed te maken – dat wil zeggen: vooral te vernieuwen – voor de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Ook dit traject vraagt nog steeds veel tijd, inspanning en geld. Extern onderzoek in 2024 heeft uitgewezen dat aanpassing van de bestaande systemen van het OM grote risico's met zich meebrengt. Met dat inzicht is de ontwikkeling van een nieuw zaakstelsel op het kritieke pad gekomen voor de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. De

inbreuk op onze ICT van afgelopen zomer maakt dat deze opgave nog complexer is geworden en mede als gevolg van de hierna te noemen ontwikkelingen, kan het OM thans geen garanties meer afgeven voor tijdige invoering.

De hiervoor geschetste ontwikkelingen vinden plaats in een tijd waarin de omstandigheden en eisen aan veiligheid en functionaliteit, onder meer als gevolg van een veranderende geopolitieke situatie, in hoog tempo zijn opgeschroefd. Dit betekent dat de organisaties binnen de strafrechtketen voorbereid moeten zijn op en weerbaar moeten zijn tegen militaire, hybride en anti-rechtstatelijke dreigingen. Dit vraagt om een brede investering in weerbaarheid van de rechtsstatelijke instituties in onder meer kennis, capaciteit, materieel, informatievoorziening en wetgeving.

Deze opgaven vragen om herbezinning van de financiële kaders van onder meer het OM om de weerbaarheid van de rechtsstatelijke instituties te versterken.

In een tijd waarin politieke ambtsdragers, ondanks de voornemens van het afgetreden kabinet Rutte III om beter naar 'de uitvoering' te luisteren³, een zekere neiging hebben om zich naast op het 'wat' ook tot in detail op het 'hoe' te willen richten, is voor het OM de versterking van de ICT en IV een voorwaarde om toekomstige beleidsontwikkelingen aan te kunnen. Zonder verstevigd ICT-fundament kunnen voorzienbare nieuwe politieke wensen niet worden gerealiseerd. Daarom pleit het OM op dit moment voor gerichte maar algemene investeringen in de organisatorische basis boven geormerkte investeringen in extra mensen ten behoeve van specifieke beleidsterreinen.

Sturing op rijksbrede standaardisatie en compatibiliteit

Naast investeringen, behoeft ook de wijze waarop de keten-IV tot stand komt en weerbaarheid binnen de strafrechtketen wordt versterkt aandacht. Op goede, rechtstatelijke gronden heeft binnen de strafrechtketen niemand – wettelijk en feitelijk – doorzettingsmacht. De strafrechtketen is een complex samenstel van deelketens, waarin veel partijen op landelijk, regionaal en lokaal niveau samenwerken en waarbinnen waarborgen het sui generis karakter van de politie, de rechtsstatelijke bijzondere positie van het OM en de onafhankelijkheid van de rechtspraak moeten beschermen. Binnen de strafrechtketen is sprake van onderlinge afhankelijkheid, waarbij checks-and-balances bedrijfsmatige beperkingen met zich meebrengen die vanuit institutioneel opzicht inherent en onmisbaar in een democratische rechtsstaat zijn. Om in deze context de verschillende organisaties hun systemen en processen zonder beperkingen op

³ Kamerstukken II 2020/21, 35 510, nr. 4 (brief d.d. 15 januari 2021 van de minister-president aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal met de kabinetsreactie op het rapport "Ongekend onrecht" van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag).

elkaar aan te laten sluiten, is centrale regie en doorzettingsmacht als het gaat om standaardisatie en compatibiliteit noodzakelijk.

Dat zou onderdeel moeten zijn van de grotere opdracht van een Minister van Digitale Zaken waarvoor reeds langer wordt gepleit.⁴ Voor digitale uitvoerbaarheid, regie, realisatie, innovatie, duurzaamheid en regulering zijn vergaande politiek-bestuurlijke aandacht en doorzettingsmacht nodig. Rijksbreed, en ook specifiek ten behoeve van het functioneren van de strafrechtspleging. Het OM onderschrijft het belang en onderstreept de noodzaak van een zelfstandig ministerie van digitale zaken om het functioneren van de strafrechtketen ook in de toekomst zeker te kunnen stellen.

Graag licht ik dit appel in een gesprek toe en ik wacht uw reactie met belangstelling af.

Hoogachtend,

Het College van procureurs-generaal,



M. Otte

⁴ Zie onder meer de oproepen van het Adviescollege ICT-toetsing d.d. 25 januari 2024 aan de informateur na de Tweede Kamerverkiezingen in 2023 en d.d. 14 november 2025 aan informateurs mr. S. Buma en dr. G.J. Wijers. Te raadplegen via de website www.adviescollegeicttoetsing.nl.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Openbaar Ministerie
College van procureurs-generaal
T.a.v. M. Otte
Prins Clauslaan 16
2595 AJ Den Haag

Kenmerk: 202500810

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Otte,

Beste Rinus,

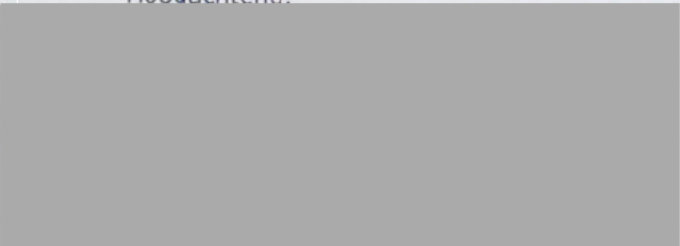
Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hooftachtend.



Rianne Letschert
Informateur

202500811



Prof. Dr. Mr. R. M. Letschert
De Tweede kamer
t. a. v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Bunnik, 11 december 2025

Betreft: Oproep BOVAG aan de formerende partijen om te kiezen voor beleid dat bijdraagt aan de toekomstbestendigheid, verduurzaming en verkeersveiligheid van Nederland.

Geache mevrouw Letschert,

Namens 8.000 ondernemers in de mobiliteitssector verzoekt BOVAG de formerende partijen om te kiezen voor beleid dat bijdraagt aan stabiel en bestendig (autofiscaal) beleid, dat ondernemers helpt met verduurzamen, bijdraagt aan de verkeersveiligheid en regeldruk sterk vermindert.

De gepresenteerde inhoudelijke en ambitieuze agenda van D66 en het CDA biedt positieve aanknopingspunten voor de automobilist, de klant van onze leden. Maar enkele belangrijke onderwerpen zoals het verminderen van regeldruk en investeringen in het mkb zijn nog onvoldoende naar voren gekomen.

Mobiliteit

Ondernemers en automobilisten willen weten waar ze aan toe zijn. De noodzaak voor een integrale hervorming van de autobelastingen voor de lange termijn én voor ingrepen op de korte termijn is groot. Iedereen moet kunnen meedoen bij de verduurzaming van mobiliteit. Dat betekent een duidelijke focus op de ontwikkeling van EV-tweedehandsmarkt, maar ook dat elektrische auto's eerlijk gaan meebetalen. Op de lange termijn moeten we daarom over naar een systeem van betalen per kilometer, waarbij de gemiddelde automobilist niet meer gaat betalen dan nu.

Wij roepen de formerende partijen op om in samenspraak met het samenwerkingsverband bestaande uit BOVAG, ANWB, Natuur & Milieu, RAI Vereniging en VNA en andere maatschappelijke organisaties te werken aan een nieuw stelsel van autobelastingen. Dit proces van co-creatie moet op korte termijn worden opgestart.

Ondernemerschap

In de BOVAG ondernemersmonitor komt naar voren dat regeldruk voor ondernemers een van de voornaamste knelpunten is. Bij autodealers gaat 14 tot 19 procent van de winst op aan regeldruk, daarnaast is er ook nog sprake van een dalende rentabiliteit in verband met oplopende operationele kosten. Dit kan én moet anders.



BOVAG heeft een lijst van concrete regels die anders moeten worden vormgegeven, bijvoorbeeld voor het opslaan van kleine hoeveelheden gevaarlijke stoffen en de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie.

Het wordt voor ondernemers steeds lastiger om te kunnen investeren in hun bedrijf, ook in verduurzaming. Enerzijds door hogere belastingen en het beperken van fiscale regelingen, anderzijds doordat financiering voor het mkb lastig blijft te krijgen. BOVAG roept de partijen op om de investeringsruimte voor ondernemers te vergroten en de administratieve lasten te verkleinen.

Verkeersveiligheid

De trend van het aantal verkeersdoden is negatief. Het moet een prioriteit voor de formerende partijen zijn om deze trend om te buigen. Oplossingen hiervoor liggen in verkeersveilige infrastructuur en vrij liggende en bredere fietspaden. Het opvoeren van tweewielers moet altijd en overal verboden zijn. Daarnaast is BOVAG voorstander van een zero-tolerance aanpak van het gebruik van drank en drugs in het verkeer.

Infrastructuur

BOVAG ondersteunt de inzet van de Mobiliteitsalliantie voor voldoende investeringen in infrastructuur. Voor de bereikbaarheid van Nederland is het van belang om de gepauzeerde infrastructuurprojecten (MIRT) zo snel mogelijk op te starten.

Tot een nadere toelichting zijn wij graag bereid.

Met vriendelijke groet,

BOVAG



Christianne van der Wal
Algemeen voorzitter

Bijlage: BOVAG voorstellen voor een nieuw Regeerakkoord

Autobelastingen

- **Kom met voorspelbaar, langjarig en bestendig autofiscaal beleid dat elektrische auto's voldoende aantrekkelijk houdt in de bijtelling en motorrijtuigenbelasting én bijdraagt aan de wettelijke klimaatdoelen.** Geef rust en duidelijkheid aan de markt. De omslag naar EV prevaleert hier (tijdelijk) boven herstel van de overheidsfinanciën. Ondernemers en consumenten willen weten wat autorijden hen de komende jaren kost.
- **Werk voor de langere termijn een nieuw en eerlijk stelsel van autobelastingen uit, met een toekomstbestendige en fraudebestendige grondslag waarin het gebruik wordt belast, dat tegelijkertijd ook een bijdrage levert aan het oplossen van het probleem rondom grondslagerosie.**
- **In het lange termijn perspectief staat het handelingsperspectief van de gebruiker centraal.** Belastingheffing op basis van gebruik blijft het meest krachtige en eerlijke principe om burgers en bedrijven weloverwogen mobiliteitskeuzes te laten maken, mobiliteit betaalbaar te houden en duurzame keuzes te belonen.
- **Vergroot de vraag naar tweedehands elektrische auto's en zorg ervoor dat de keuze voor schone automobilititeit, zowel op de korte als de lange termijn, altijd loont.** Voor zowel bedrijven als consumenten. Denk hierbij aan maatregelen zoals een nieuwe motorrijtuigenbelasting die elektrische auto's niet benadeelt voor het zware batterijpakket, aanschafsubsidies en blijvende bpm-vrijstelling.
- **Faseer de bpm met de laatste nieuwe benzineauto per 2035 uit.** De bpm is een fraudegevoelige, impopulaire belasting en legt onevenredige druk op de Belastingdienst en fiscale rechtspraak.
- **Laat de benzinerijder niet opdraaien voor de gemiste accijns- en bpm-inkomsten door elektrificatie en voorkom daarmee vervoersarmoede.** Bij vasthouden aan de huidige begrotingsregels, betaalt de laatste benzinerijder zeven miljard euro aan gemiste accijnsinkomsten.

(Duurzame) mobiliteit

- **Maak de elektrische auto het nieuwe normaal.** Dat zit hem niet alleen in de ratio. Beeldvorming rond elektrisch rijden kan en moet beter, op basis van concrete informatie en een eerlijk verhaal. Denk bijvoorbeeld aan betrouwbare informatie over de prestaties en veiligheid van accu's.
- **Versterk het elektriciteitsnet en zet de elektrische auto in als onderdeel van de oplossing voor netcongestie.** Het is onwenselijk als netcongestie een bottleneck zou worden voor de transitie naar elektrisch rijden, terwijl de elektrische auto ook kan bijdragen aan het voorkomen van knelpunten. Denk aan vormen van slim laden met de juiste randvoorwaarden voor de elektrische rijder en het investeren in ontwikkelingen rondom bi-directioneel laden.



- **Blijf investeren in de uitrol van voldoende en passende (logistieke) laad- en tankinfrastructuur.** Het laadnetwerk voor personenmobiliteit is op dit moment goed in Nederland, maar moet ook goed blijven met het oog op het groeiende aantal elektrische rijders. Het laadnetwerk voor logistiek laden is momenteel nog ontoereikend.
- **Stel eisen en handhaaf op prijstransparantie bij laden.** Vooraf weten wat je betaalt voor laden is een randvoorwaarde voor het vertrouwen van mensen in de elektrische auto, zeker nu een steeds groter wordende groep afhankelijk zal zijn van publiek laden. Stel duidelijke en concrete minimumeisen waaraan laadpassen en -palen moeten voldoen, en handhaaf daar ook op.
- **Blijf de verhoging van de inzet van duurzame hernieuwbare brandstoffen ondersteunen en neem barrières weg, daar waar elektrificatie geen optie is.** Denk aan zwaar transport, mobiele werktuigen en stationaire bronnen. Voor bijvoorbeeld bouw materieel en scheepvaart bieden schone brandstoffen zoals bio-methanol kansen.
- **Geef ruim baan aan de (elektrische) fiets.** Blijf de fiets stimuleren als een gezond en duurzaam vervoersmiddel.
- **Blijf investeren in nieuwe infrastructuur en beheer en onderhoud.** BOVAG ondersteunt de inzet van de Mobiliteitsalliantie voor voldoende investeringen in infrastructuur. Voor de bereikbaarheid van Nederland is het van belang om de gepauzeerde infrastructurele projecten (MIRT) zo snel mogelijk op te starten.

Ondernemerschap

- **Maak een flexibele mobiliteitsbestemming in bestemmings-/omgevingsplannen mogelijk,** zodat autobedrijven ook aan fietsverkoop mogen doen of dat fietswinkels zich kunnen vestigen in de zogeheten buitenstad.
- **Blijf inzetten op toegankelijke (bancaire) financiering voor het mkb.**
- **Voer geen belastingverhoging op gas door wanneer elektrificatie onmogelijk is door netcongestie.** Wanneer ondernemers niet kunnen elektrificeren, is een belastingverhoging op gas onrechtvaardig.
- **Vereenvoudig de tientallen regelingen tot enkele goedwerkende regelingen en maak deze beschikbaar voor brede mkb.** Maak geen onderscheid binnen mkb, de focus moet liggen op verduurzamen van bedrijfsvoering en laagdrempelige toegang bij regelingen. Breng de vele regelingen onder in enkele goed werkende regelingen zoals de EIA, MIA en VAMIL met duidelijk overzicht aan looptijden zodat ook het mkb hier gebruik van kan maken.
- **Vereenvoudig en verbeter de energiebesparingsplicht.** Versimpel de rapportageplicht met o.a. sectorspecifieke maatregellijsten, bereken terugverdientijden met geldende marktconforme rente, koppel uitvoering van besparingsplicht en subsidieregelingen aan logische beslismomenten voor ondernemers zoals het plaatsen van zonnepanelen bij het vernieuwen van het dak en zorg voor stabiel beleid waarop ondernemers kunnen investeren.
- **Geef ondernemers meer ruimte om zelf te kiezen of zij contante betalingen tot 3.000 euro moeten accepteren.** In de automotive sector worden kapitaalintensieve goederen verkocht. Hierdoor is de kans groot dat deze ondernemers geconfronteerd worden met veel contant geld met veiligheids- en witwasrisico's tot gevolg.



- **Garandeer een gelijk speelveld op het gebied van voertuigen huren versus delen.**

Autoverhuurbedrijven kunnen voorzien in de vraag naar deelauto's. Deze bedrijven bezitten strategische locaties en hebben kennis van de lokale markt. Hiervoor is een gelijk speelveld tussen autoverhuurbedrijven en deelautobedrijven noodzakelijk. Ook voor het stallen van deelfietsen in de openbare ruimte is vaak geen sprake van een gelijk speelveld voor het mkb.

- **Behoud de MKB-winstvrijstelling.** Ten behoeve van een sterk ondernemersklimaat, is behoud van de huidige MKB-winstvrijstelling een must. Een lagere marginale druk betekent dat ondernemers over een extra verdiende euro minder belasting hoeven af te dragen. Dat stimuleert juist bedrijvigheid en productiviteit en dat hebben we nu nodig om de economie en het ondernemingsklimaat te versterken.

Regeldruk

- **Voorkom overlappende regelgeving.** BOVAG-leden moeten veelal voldoen aan de Energiebesparingsplicht en aan een aanvullend energielabel voor gebouwen volgens de Europese Richtlijn Energieprestatie Gebouwen. Een energielabel hangen aan bijvoorbeeld een garage met grote opgaande deuren is niet logisch en de gebouwschilmaatregelen schieten daar hun doel voorbij.

- **Wijs het RDW-kentekenregister in het Digitaal Opkopers Register aan voor gekentekende voertuigen.** Hiermee wordt dubbele en overbodige administratie voorkomen.

- **Centraliseer de verschillende overheidsdiensten die zich bezighouden met milieubelastende activiteiten en afvalstromen.** In de praktijk verschilt de handhaving tussen de verschillende omgevingsdiensten en bijvoorbeeld de arbeidsinspectie. Dat is een onwenselijke situatie voor de ondernemer.

- **Schrap de externe RI&E toetsing voor bedrijven met meer dan 25 werknemers.** De externe toetsing is een Nederlandse kop op Europees beleid.

- **Sluit kleine hoeveelheden gevaarlijke stoffen uit van de RI&E en PGS 15.** Nu moet voor één spuitbus een apart veiligheidsinformatieblad worden gemaakt of moet ruitensproeiervloeistof in brandwerende kluizen worden opgeslagen.

- **Maak wetgeving voor de opslag en het gebruik van batterijen proportioneel en laat het de transitie naar elektrisch rijden niet hinderen (o.a. PGS 37-2).**

- **Maak het mogelijk dat kapitaalintensieve mkb-bedrijven een verkorte winst- en verliesrekening mogen publiceren.** Bedrijven die dure goederen verkopen, worden vaak niet aangemerkt als mkb in verband met de hoge omzet en moeten zich daardoor houden aan extra rapportageverplichtingen met hoge lasten.

- **Zet de Bedrijfseffectentoets (BET) ook in om bestaande regeldruk bij mkb terug te dringen.** BOVAG is positief over kabinetsbesluit om met de BET in te zetten op een lichter regime voor mkb of uitzonderingen voor mkb.



• **Zet het Europese voorstel voor een tussencategorie mkb zo snel mogelijk om in nationale wetgeving, om zo de regeldruk terug te dringen.** BOVAG is positief over het recent uitgebrachte BNC-fiche waarbij het kabinet inzet op het introduceren van een nieuwe bedrijfsgrootte-categorie tussen het mkb en het grootbedrijf. Dit is van groot belang voor BOVAG leden zodat mkb in mobiliteitsretail met mkb karakter én handel in kapitaalintensieve goederen (en dus vertekende hoge omzet) niet hoeft te voldoen aan regels die eigenlijk passen bij een groot bedrijf.

Verkeersveiligheid

- **Voer een erkenning voor rij scholen in om slecht presterende en malafide rij scholen te weren.** Daarbij biedt een erkenning de mogelijkheid voor het opzetten van specifieke rij trainingen voor zware kampeerauto's en zware elektrische bestelauto's met een aanhanger.
- **Zet in op verkeersveilige wegen en bredere fietspaden.** In de toekomst zullen meer verschillende soorten voertuigen van het fietspad gebruik gaan maken.
- **Voer op korte termijn het alcoholslot en zerotolerance beleid in tegen alcohol- en drugsgebruik in het verkeer.**
- **Werk het algeheel opvoerverbod voor (gemotoriseerde) tweewielers zo snel mogelijk uit.** Opvoeren en het rijden op een opgevoerde tweewieler moet te allen tijde en overal verboden zijn.
- **Stimuleer het vrijwillig gebruik van de fietshelm door kinderen en ouderen.**

Europa

- **Pak in Europees verband een voortrekkersrol voor sectorspecifieke wetgeving voor de toegang tot voertuigdata, functies en bronnen.** Automobilisten moeten zelf bewust en actief kunnen bepalen met wie ze hun data delen. Hiervoor is nieuwe Europese sectorspecifieke wetgeving nodig. De Europese Unie moet een gelijk speelveld garanderen voor het mkb en een datamonopolie van autofabrikanten vermijden.
- **Blijf bij de Europese herziening van de Algemene Periodieke Keuring (APK) inzetten op betaalbare en haalbare wijzigingen voor consumenten en autobedrijven.** Het Nederlandse APK-systeem is bewezen effectief en efficiënt voor de consument. Nederland kent een systeem waarbij gecertificeerde autobedrijven en gecertificeerde keurmeesters de APK uitvoeren en de controle door de RDW plaatsvindt.



Prof. Dr. Mr. R. M. Letschert
De Tweede kamer
t. a. v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Bunnik, 11 december 2025

Betreft: Oproep BOVAG aan de formerende partijen om te kiezen voor beleid dat bijdraagt aan de toekomstbestendigheid, verduurzaming en verkeersveiligheid van Nederland.

Geache mevrouw Letschert,

Namens 8.000 ondernemers in de mobiliteitssector verzoekt BOVAG de formerende partijen om te kiezen voor beleid dat bijdraagt aan stabiel en bestendig (autofiscaal) beleid, dat ondernemers helpt met verduurzamen, bijdraagt aan de verkeersveiligheid en regeldruk sterk vermindert.

De gepresenteerde inhoudelijke en ambitieuze agenda van D66 en het CDA biedt positieve aanknopingspunten voor de automobilist, de klant van onze leden. Maar enkele belangrijke onderwerpen zoals het verminderen van regeldruk en investeringen in het mkb zijn nog onvoldoende naar voren gekomen.

Mobiliteit

Ondernemers en automobilisten willen weten waar ze aan toe zijn. De noodzaak voor een integrale hervorming van de autobelastingen voor de lange termijn én voor ingrepen op de korte termijn is groot. Iedereen moet kunnen meedoen bij de verduurzaming van mobiliteit. Dat betekent een duidelijke focus op de ontwikkeling van EV-tweedehandsmarkt, maar ook dat elektrische auto's eerlijk gaan meebetalen. Op de lange termijn moeten we daarom over naar een systeem van betalen per kilometer, waarbij de gemiddelde automobilist niet meer gaat betalen dan nu.

Wij roepen de formerende partijen op om in samenspraak met het samenwerkingsverband bestaande uit BOVAG, ANWB, Natuur & Milieu, RAI Vereniging en VNA en andere maatschappelijke organisaties te werken aan een nieuw stelsel van autobelastingen. Dit proces van co-creatie moet op korte termijn worden opgestart.

Ondernemerschap

In de BOVAG ondernemersmonitor komt naar voren dat regeldruk voor ondernemers een van de voornaamste knelpunten is. Bij autodealers gaat 14 tot 19 procent van de winst op aan regeldruk, daarnaast is er ook nog sprake van een dalende rentabiliteit in verband met oplopende operationele kosten. Dit kan én moet anders.



BOVAG heeft een lijst van concrete regels die anders moeten worden vormgegeven, bijvoorbeeld voor het opslaan van kleine hoeveelheden gevaarlijke stoffen en de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie.

Het wordt voor ondernemers steeds lastiger om te kunnen investeren in hun bedrijf, ook in verduurzaming. Enerzijds door hogere belastingen en het beperken van fiscale regelingen, anderzijds doordat financiering voor het mkb lastig blijft te krijgen. BOVAG roept de partijen op om de investeringsruimte voor ondernemers te vergroten en de administratieve lasten te verkleinen.

Verkeersveiligheid

De trend van het aantal verkeersdoden is negatief. Het moet een prioriteit voor de formerende partijen zijn om deze trend om te buigen. Oplossingen hiervoor liggen in verkeersveilige infrastructuur en vrij liggende en bredere fietspaden. Het opvoeren van tweewielers moet altijd en overal verboden zijn. Daarnaast is BOVAG voorstander van een zero-tolerance aanpak van het gebruik van drank en drugs in het verkeer.

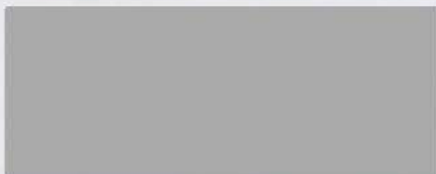
Infrastructuur

BOVAG ondersteunt de inzet van de Mobiliteitsalliantie voor voldoende investeringen in infrastructuur. Voor de bereikbaarheid van Nederland is het van belang om de gepauzeerde infrastructuurprojecten (MIRT) zo snel mogelijk op te starten.

Tot een nadere toelichting zijn wij graag bereid.

Met vriendelijke groet,

BOVAG



Christianne van der Wal
Algemeen voorzitter

Bijlage: BOVAG voorstellen voor een nieuw Regeerakkoord

Autobelastingen

- **Kom met voorspelbaar, langjarig en bestendig autofiscaal beleid dat elektrische auto's voldoende aantrekkelijk houdt in de bijtelling en motorrijtuigenbelasting én bijdraagt aan de wettelijke klimaatdoelen.** Geef rust en duidelijkheid aan de markt. De omslag naar EV prevaleert hier (tijdelijk) boven herstel van de overheidsfinanciën. Ondernemers en consumenten willen weten wat autorijden hen de komende jaren kost.
- **Werk voor de langere termijn een nieuw en eerlijk stelsel van autobelastingen uit, met een toekomstbestendige en fraudebestendige grondslag waarin het gebruik wordt belast, dat tegelijkertijd ook een bijdrage levert aan het oplossen van het probleem rondom grondslagerosie.**
- **In het lange termijn perspectief staat het handelingsperspectief van de gebruiker centraal.** Belastingheffing op basis van gebruik blijft het meest krachtige en eerlijke principe om burgers en bedrijven weloverwogen mobiliteitskeuzes te laten maken, mobiliteit betaalbaar te houden en duurzame keuzes te belonen.
- **Vergroot de vraag naar tweedehands elektrische auto's en zorg ervoor dat de keuze voor schone automobilititeit, zowel op de korte als de lange termijn, altijd loont.** Voor zowel bedrijven als consumenten. Denk hierbij aan maatregelen zoals een nieuwe motorrijtuigenbelasting die elektrische auto's niet benadeelt voor het zware batterijpakket, aanschafsubsidies en blijvende bpm-vrijstelling.
- **Faseer de bpm met de laatste nieuwe benzineauto per 2035 uit.** De bpm is een fraudegevoelige, impopulaire belasting en legt onevenredige druk op de Belastingdienst en fiscale rechtspraak.
- **Laat de benzinerijder niet opdraaien voor de gemiste accijns- en bpm-inkomsten door elektrificatie en voorkom daarmee vervoersarmoede.** Bij vasthouden aan de huidige begrotingsregels, betaalt de laatste benzinerijder zeven miljard euro aan gemiste accijnsinkomsten.

(Duurzame) mobiliteit

- **Maak de elektrische auto het nieuwe normaal.** Dat zit hem niet alleen in de ratio. Beeldvorming rond elektrisch rijden kan en moet beter, op basis van concrete informatie en een eerlijk verhaal. Denk bijvoorbeeld aan betrouwbare informatie over de prestaties en veiligheid van accu's.
- **Versterk het elektriciteitsnet en zet de elektrische auto in als onderdeel van de oplossing voor netcongestie.** Het is onwenselijk als netcongestie een bottleneck zou worden voor de transitie naar elektrisch rijden, terwijl de elektrische auto ook kan bijdragen aan het voorkomen van knelpunten. Denk aan vormen van slim laden met de juiste randvoorwaarden voor de elektrische rijder en het investeren in ontwikkelingen rondom bi-directioneel laden.



- **Blijf investeren in de uitrol van voldoende en passende (logistieke) laad- en tankinfrastructuur.** Het laadnetwerk voor personenmobiliteit is op dit moment goed in Nederland, maar moet ook goed blijven met het oog op het groeiende aantal elektrische rijders. Het laadnetwerk voor logistiek laden is momenteel nog ontoereikend.
- **Stel eisen en handhaaf op prijstransparantie bij laden.** Vooraf weten wat je betaalt voor laden is een randvoorwaarde voor het vertrouwen van mensen in de elektrische auto, zeker nu een steeds groter wordende groep afhankelijk zal zijn van publiek laden. Stel duidelijke en concrete minimeisen waaraan laadpassen en -palen moeten voldoen, en handhaaf daar ook op.
- **Blijf de verhoging van de inzet van duurzame hernieuwbare brandstoffen ondersteunen en neem barrières weg, daar waar elektrificatie geen optie is.** Denk aan zwaar transport, mobiele werktuigen en stationaire bronnen. Voor bijvoorbeeld bouw materieel en scheepvaart bieden schone brandstoffen zoals bio-methanol kansen.
- **Geef ruim baan aan de (elektrische) fiets.** Blijf de fiets stimuleren als een gezond en duurzaam vervoersmiddel.
- **Blijf investeren in nieuwe infrastructuur en beheer en onderhoud.** BOVAG ondersteunt de inzet van de Mobiliteitsalliantie voor voldoende investeringen in infrastructuur. Voor de bereikbaarheid van Nederland is het van belang om de gepauzeerde infrastructurele projecten (MIRT) zo snel mogelijk op te starten.

Ondernemerschap

- **Maak een flexibele mobiliteitsbestemming in bestemmings-/omgevingsplannen mogelijk,** zodat autobedrijven ook aan fietsverkoop mogen doen of dat fietswinkels zich kunnen vestigen in de zogeheten buitenstad.
- **Blijf inzetten op toegankelijke (bancaire) financiering voor het mkb.**
- **Voer geen belastingverhoging op gas door wanneer elektrificatie onmogelijk is door netcongestie.** Wanneer ondernemers niet kunnen elektrificeren, is een belastingverhoging op gas onrechtvaardig.
- **Vereenvoudig de tientallen regelingen tot enkele goedwerkende regelingen en maak deze beschikbaar voor brede mkb.** Maak geen onderscheid binnen mkb, de focus moet liggen op verduurzamen van bedrijfsvoering en laagdrempelige toegang bij regelingen. Breng de vele regelingen onder in enkele goed werkende regelingen zoals de EIA, MIA en VAMIL met duidelijk overzicht aan looptijden zodat ook het mkb hier gebruik van kan maken.
- **Vereenvoudig en verbeter de energiebesparingsplicht.** Versimpel de rapportageplicht met o.a. sectorspecifieke maatregellijsten, bereken terugverdiendtijden met geldende marktconforme rente, koppel uitvoering van besparingsplicht en subsidieregelingen aan logische beslismomenten voor ondernemers zoals het plaatsen van zonnepanelen bij het vernieuwen van het dak en zorg voor stabiel beleid waarop ondernemers kunnen investeren.
- **Geef ondernemers meer ruimte om zelf te kiezen of zij contante betalingen tot 3.000 euro moeten accepteren.** In de automotive sector worden kapitaalintensieve goederen verkocht. Hierdoor is de kans groot dat deze ondernemers geconfronteerd worden met veel contant geld met veiligheids- en witwasrisico's tot gevolg.



- **Garandeer een gelijk speelveld op het gebied van voertuigen huren versus delen.**

Autoverhuurbedrijven kunnen voorzien in de vraag naar deelauto's. Deze bedrijven bezitten strategische locaties en hebben kennis van de lokale markt. Hiervoor is een gelijk speelveld tussen autoverhuurbedrijven en deelautobedrijven noodzakelijk. Ook voor het stallen van deelfietsen in de openbare ruimte is vaak geen sprake van een gelijk speelveld voor het mkb.

- **Behoud de MKB-winstvrijstelling.** Ten behoeve van een sterk ondernemersklimaat, is behoud van de huidige MKB-winstvrijstelling een must. Een lagere marginale druk betekent dat ondernemers over een extra verdiende euro minder belasting hoeven af te dragen. Dat stimuleert juist bedrijvigheid en productiviteit en dat hebben we nu nodig om de economie en het ondernemingsklimaat te versterken.

Regeldruk

- **Voorkom overlappende regelgeving.** BOVAG-leden moeten veelal voldoen aan de Energiebesparingsplicht en aan een aanvullend energielabel voor gebouwen volgens de Europese Richtlijn Energieprestatie Gebouwen. Een energielabel hangen aan bijvoorbeeld een garage met grote opgaande deuren is niet logisch en de gebouwschilmaatregelen schieten daar hun doel voorbij.

- **Wijs het RDW-kentekenregister in het Digitaal Opkopers Register aan voor gekentekende voertuigen.** Hiermee wordt dubbele en overbodige administratie voorkomen.

- **Centraliseer de verschillende overheidsdiensten die zich bezighouden met milieubelastende activiteiten en afvalstromen.** In de praktijk verschilt de handhaving tussen de verschillende omgevingsdiensten en bijvoorbeeld de arbeidsinspectie. Dat is een onwenselijke situatie voor de ondernemer.

- **Schrap de externe RI&E toetsing voor bedrijven met meer dan 25 werknemers.** De externe toetsing is een Nederlandse kop op Europees beleid.

- **Sluit kleine hoeveelheden gevaarlijke stoffen uit van de RI&E en PGS 15.** Nu moet voor één spuitbus een apart veiligheidsinformatieblad worden gemaakt of moet ruitensproeiervloeistof in brandwerende kluizen worden opgeslagen.

- **Maak wetgeving voor de opslag en het gebruik van batterijen proportioneel en laat het de transitie naar elektrisch rijden niet hinderen (o.a. PGS 37-2).**

- **Maak het mogelijk dat kapitaalintensieve mkb-bedrijven een verkorte winst- en verliesrekening mogen publiceren.** Bedrijven die dure goederen verkopen, worden vaak niet aangemerkt als mkb in verband met de hoge omzet en moeten zich daardoor houden aan extra rapportageverplichtingen met hoge lasten.

- **Zet de Bedrijfseffectentoets (BET) ook in om bestaande regeldruk bij mkb terug te dringen.** BOVAG is positief over kabinetsbesluit om met de BET in te zetten op een lichter regime voor mkb of uitzonderingen voor mkb.



• **Zet het Europese voorstel voor een tussencategorie mkb zo snel mogelijk om in nationale wetgeving, om zo de regeldruk terug te dringen.** BOVAG is positief over het recent uitgebrachte BNC-fiche waarbij het kabinet inzet op het introduceren van een nieuwe bedrijfsgrootte-categorie tussen het mkb en het grootbedrijf. Dit is van groot belang voor BOVAG leden zodat mkb in mobiliteitsretail met mkb karakter én handel in kapitaalintensieve goederen (en dus vertekende hoge omzet) niet hoeft te voldoen aan regels die eigenlijk passen bij een groot bedrijf.

Verkeersveiligheid

- **Voer een erkenning voor rij scholen in om slecht presterende en malafide rij scholen te weren.** Daarbij biedt een erkenning de mogelijkheid voor het opzetten van specifieke rij trainingen voor zware kampeerauto's en zware elektrische bestelauto's met een aanhanger.
- **Zet in op verkeersveilige wegen en bredere fietspaden.** In de toekomst zullen meer verschillende soorten voertuigen van het fietspad gebruik gaan maken.
- **Voer op korte termijn het alcoholslot en zerotolerance beleid in tegen alcohol- en drugsgebruik in het verkeer.**
- **Werk het algeheel opvoerverbod voor (gemotoriseerde) tweewielers zo snel mogelijk uit.** Opvoeren en het rijden op een opgevoerde tweewieler moet te allen tijde en overal verboden zijn.
- **Stimuleer het vrijwillig gebruik van de fietshelm door kinderen en ouderen.**

Europa

- **Pak in Europees verband een voortrekkersrol voor sectorspecifieke wetgeving voor de toegang tot voertuigdata, functies en bronnen.** Automobilisten moeten zelf bewust en actief kunnen bepalen met wie ze hun data delen. Hiervoor is nieuwe Europese sectorspecifieke wetgeving nodig. De Europese Unie moet een gelijk speelveld garanderen voor het mkb en een datamonopolie van autofabrikanten vermijden.
- **Blijf bij de Europese herziening van de Algemene Periodieke Keuring (APK) inzetten op betaalbare en haalbare wijzigingen voor consumenten en autobedrijven.** Het Nederlandse APK-systeem is bewezen effectief en efficiënt voor de consument. Nederland kent een systeem waarbij gecertificeerde autobedrijven en gecertificeerde keurmeesters de APK uitvoeren en de controle door de RDW plaatsvindt.



Postbus 1100
3980 DC Bunnik

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

De Tweede Kamer
t. a. v. Bureau Voordruering Kabinetsformatie
Postbus 20010
2500 EA Den Haag

NX1CC - #X830X0X#00#0000#



~

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

BOVAG
T.a.v. C. van der Wal
Postbus 1100
3980 DC Bunnik

Kenmerk: 202500812

Den Haag, 17 december 2025

Geachte mevrouw Van der Wal,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Utrecht, 12 december 2025

Geachte informateur,

Momenteel spreekt u met D66, CDA en VVD om te komen tot een regeerakkoord. Graag breng ik daartoe het volgende onder uw aandacht.

Onderwijs levert een cruciale bijdrage aan veerkracht, sociale cohesie en wederzijds respect in een steeds meer verdeelde wereld. Scholen rusten jongeren toe om actief vorm te geven aan een weerbare samenleving. Om dit goed te kunnen doen is belangrijk dat de komende jaren belemmeringen worden weggehaald en noodzakelijke investeringen worden gedaan.

Wij pleiten voor het volgende:

- *Samenwerking onderwijs en jeugdzorg*

Een Nationale Jeugdstrategie (0-18 jaar) die integraal kijkt naar onderwijs, jeugdzorg en kinderopvang. Belangrijk is dat (wettelijke) belemmeringen worden weggehaald die de noodzakelijke samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg in de weg zitten.

- *Investeer in onderwijshuisvesting*

Teveel leerlingen krijgen nu les in verouderde, ongezonde, en inmiddels al te lang ongeschikte gebouwen. Onderzoek wijst uit dat slechte luchtkwaliteit cognitieve ontwikkeling hindert; bij een verdubbeling van CO2 verlaagt de kans op een havo/vwo advies met maar liefst 13%. Een landelijke aanpak is noodzakelijk om te komen tot toekomstbestendige, gezonde en duurzame schoolgebouwen. Er is de komende decennia een forse extra investering nodig om deze achterstanden in te halen. Hoe langer er wordt gewacht, hoe hoger uiteindelijk de rekening wordt die ooit betaald zal moeten worden. Er ligt nú een unieke kans om dit recht te trekken en tegelijkertijd ons land te behoeden voor een nieuwe onoplosbare crisis.

- *Investeer in vmbo*

Er is een schreeuwend tekort aan vakmensen en omdat elk talent een eerlijke kans verdient om zich te ontplooiën moeten we bereid zijn om ongelijk te investeren. Er zijn vooral meer structurele middelen nodig voor het vmbo, het lerarentekort is hier het grootst en maatschappelijk ligt hier de grootste uitdaging. Terwijl juist hier de vakmensen van de toekomst worden opgeleid die we heel hard nodig hebben.



- *Brede scholen*

Stimuleer brede scholen, waar leerlingen van verschillende onderwijssoorten onder één dak elkaar kunnen ontmoeten, wat helpt maatwerk mogelijk te maken. Kinderen moeten zoveel mogelijk samen opgroeien, bij onder andere nieuwbouw moet hier op worden gestuurd.

- *Digitalisering*

Wij pleiten voor het instellen van een publieke AI-regiefunctie. Digitalisering en AI bieden kansen voor maatwerk en innovatie, maar brengen ook risico's met zich mee, bijvoorbeeld rond privacy, cybersecurity, afhankelijkheid van grote aanbieders en verstoringen van het leerproces. Daarbij neemt de kwetsbaarheid voor cyberincidenten toe, wat vraagt om structurele aandacht voor digitale weerbaarheid en veilige randvoorwaarden in het onderwijs. Daarnaast is het belangrijk dat er gelijke toegang is tot devices en digitale leermiddelen. Neem daarom de bekostiging van digitale devices op in de Wet Gratis Schoolboeken (WGS), zodat alle leerlingen gelijke toegang hebben tot digitaal onderwijs.

- *Van tijdelijk naar structureel*

Maak tijdelijke middelen structureel. Goed onderwijs valt of staat met voldoende goed opgeleide leraren, ondersteunend personeel en schoolleiders. Het onderwijs kampt met tekorten aan leraren en schoolleiders. Een belangrijke opgave is om te blijven werken aan het werven en behouden van zoveel mogelijk leraren en schoolleiders. Scholen hebben behoefte aan langjarige zekerheid om personeel in vaste dienst te nemen en structurele verbeteringen door te voeren. Tijdelijke middelen moeten structureel worden.

Tenslotte

Goede samenwerking in de sector én met de overheid op basis van een heldere rolverdeling is nodig om het onderwijs te versterken. Daarom pleiten wij ervoor om onderwijs de centrale plek in het regeerakkoord te geven die het verdient. Of zoals het in het rapport Wennink staat: 'Als we willen dat Nederland ook voor volgende generaties een land blijft waar mensen kansen hebben, waar mensen goed onderwijs krijgen, waar mensen nodige zorg ontvangen en waar mensen veilig zijn, dan is dit het moment om te handelen.'

Samen bouwen we met goed onderwijs aan een sterk fundament voor Nederland.

Graag ben ik bereid bovenstaande punten nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet

Henk Hagoort
voorzitter VO-raad

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

VO-raad
T.a.v. H. Hagoort
Postbus 8282
3503 RG Utrecht

Kenmerk: 202500814

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Hagoort,

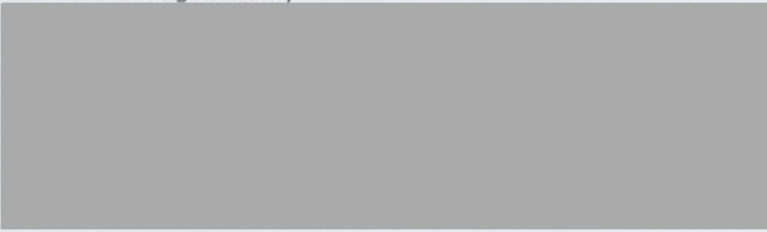
Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur



202500815

Datum 11 december 2025
Aan Informatuur mevr. Rianne Letschert
Onderwerp Gespreksverzoek G4 burgemeesters

Geachte informatuur Letschert,

Van harte gefeliciteerd met uw aanstelling als informatuur voor de volgende fase van de formatie. Ik wens u veel succes met deze opdracht.

Net als vele mensen in het land volgen mijn collega's en ik de ontwikkelingen in Den Haag met grote belangstelling. U staat voor de belangrijke taak om de mogelijkheid tot een nieuw kabinet te onderzoeken met een zo breed mogelijk draagvlak in zowel het parlement als in het land. Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht (G4) willen hier graag een bijdrage aan leveren.

De G4 zijn een belangrijke economische motor van Nederland. Inclusief onze metropoolregio's vertegenwoordigen we 46% van het BBP en zijn we goed voor ruim 6 miljoen inwoners. Wij dragen graag bij aan een ambitieuze en toekomstgerichte economische agenda, waarin ook oog is voor inwoners met een kwetsbare sociale positie.

Als burgemeesters hebben we tegelijk te maken met specifieke, grootstedelijke uitdagingen, waarvan het urgent is dat deze in de komende periode aangepakt moeten worden. Denk aan de ondermijning van onze economische structuur als gevolg van drugscriminaliteit, aanslagen met explosieven op woningen en bedrijven, toenemende politie-inzet voor personen met onbegrepen gedrag, het toekomstbestendig maken van de (OV-) bereikbaarheid van onze regio's en de nog altijd hardnekkige kansenongelijkheid.

Wij zijn ervan overtuigd dat er de komende jaren grote stappen gezet kunnen worden om doorbraken op deze en andere thema's te realiseren. Als economische en sociale motor in Nederland voelt de G4 de verantwoordelijkheid om hiervoor concrete oplossingen aan te dragen. Wij lichten dit van harte persoonlijk toe en komen graag op een zo vroegst mogelijk moment met (een delegatie van) de G4 op gesprek bij u.

Met vriendelijke groet,

Carola Schouten, burgemeester Rotterdam
Sharon Dijkma, burgemeester Utrecht
Jan van Zanen, burgemeester Den Haag

Namens dezen,
Femke Halsema, burgemeester van Amsterdam



De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA
Den Haag

Handwritten scribble or signature in red ink at the top center of the page.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

G4
T.a.v. burgemeester Halsema
p/a Postbus 202
1000 AE Amsterdam

Kenmerk: 202500816

Den Haag, 17 december 2025

Geachte burgemeester Halsema,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend



Rianne Letschert
Informateur

Aan de informateur Mw. R.M. Letschert
De Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

202500817

Betreft: Stichting Lunchwijs: gezonde schoollunches voor alle basisschoolkinderen

Amsterdam, 11 december 2025

Geachte mevrouw Letschert,

Met het besluit van D66 en CDA om te gaan voor de gezondste generatie ooit, zetten de formerende partijen een belangrijke stap. Dat is dringend nodig: één op de zeven kinderen in Nederland heeft overgewicht en de maatschappelijke kosten zijn groot. Een praktische en bewezen oplossing betreft het aanbieden van schoolmaaltijden aan basisschoolkinderen – iets waar de afgelopen twee kabinetten mee zijn gestart. Stichting Lunchwijs ziet de directe resultaten van dit programma. Tegelijkertijd hoort Lunchwijs van veel scholen dat ze aanlopen tegen allerlei uitdagingen, met als hoofdreden dat ze willen meedoen, maar het praktisch niet altijd rondkrijgen.

Stichting Lunchwijs heeft als doelstelling om dit Programma – en gezonde schoolmaaltijden in het algemeen – te laten slagen voor zoveel mogelijk basisscholen. Om scholen organisatorisch te ontzorgen, financiering te garanderen en zoveel mogelijk scholen aan te sluiten. In deze brief dragen we concrete oplossingen aan ter overweging voor de formatie van een volgend kabinet. Daarnaast heeft Lunchwijs (in de bijlage) berekend wat de financiële inspanning zou zijn om ervoor te zorgen dat alle 1,46 miljoen kinderen kunnen aansluiten bij een écht gezonde lunch op school.

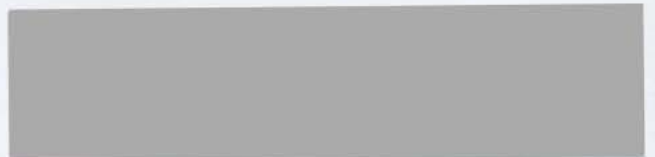
1. Neem knelpunten weg in de bestaande uitrol van de schoollunches en verstrek financiering van het Programma tot na 2028.

Niemand is tegen een gezonde basisschoollunch. De uitdaging zit in de uitvoering: initiatieven zijn nog te gefragmenteerd. Aanbieders ervaren drie knelpunten:

- 1) Het is lastig om scholen langdurig te binden;
- 2) Er is op scholen beperkte capaciteit voor goede uitvoering;
- 3) Financiering is ontoereikend en loopt nu slechts tot en met 2028.

Stichting Lunchwijs wil deze knelpunten helpen oplossen door scholen te koppelen aan aanbieders van gezonde lunches en voedingseducatie, en hengedurende het proces te begeleiden. Dat vraagt om een grotere en vooral meerjarige financieringsbasis. Structurele financiering geeft scholen en aanbieders zekerheid om meerjarige samenwerking aan te gaan (knelpunt 1) en maakt het mogelijk om uitvoeringscapaciteit op scholen op te bouwen, bijvoorbeeld door logistieke ondersteuning en coördinatie (knelpunt 2). Daarmee wordt ook de versnippering teruggedrongen.

Stichting Lunchwijs vraagt voor een vergroting van het budget voor het Programma Schoolmaaltijden en voor het structureel verankeren van het budget in beleid, ook na 2028.



2. Vergroot het percentage deelnemende scholen stapsgewijs

Schoollunches zijn momenteel beschikbaar voor scholen in het BO en VO waar tenminste 30% van de leerlingen uit een huishouden met een laag inkomen komt. Dat criterium sluit veel scholen uit waar wel behoefte bestaat aan gezonde lunchvoorziening.

Lunchwijs wil toewerken naar een toekomst waarin ieder basisschoolkind op school gezond kan lunchen. Dat betekent ongeveer 1,4 miljoen bordjes gezonde lunch per schooldag. Een aanpak waarin het percentage stapsgewijs wordt uitgebreid lijkt ons een goede basis om steeds meer kinderen van lunch te voorzien. Met bijvoorbeeld 17 miljoen euro extra per jaar voor het Programma Schoolmaaltijden, kunnen kinderen op 200 basisscholen in Nederland gebruik maken van een gezonde schoollunch.¹

Onze vraag: vergroot stapsgewijs het aantal scholen dat meedoet aan het programma. Maak bovendien inzichtelijk hoe veel meer kinderen geholpen kunnen worden als trapsgewijs het percentage kinderen uit lage-inkomensgezinnen verlaagd wordt.

3. Maak het Programma Schoolmaaltijden gezonder door nutritionele eisen te stellen aan de schoollunches.

Scholen kunnen nu zelf bepalen hoe zij het budget inzetten. Dat levert soms lunches op die onvoldoende bijdragen aan gezondheid, terwijl juist in lage-inkomensgroepen het aandeel kinderen met overgewicht hoog is.

Een gezonde lunch is niet alleen goed voor het lichaam, maar ook voor leren en welzijn. Onderzoek laat zien dat een gezonde lunch kan leiden tot 17% betere concentratie in de klas en 20% minder overgewicht. Elke geïnvesteerde euro levert circa €5 maatschappelijke waarde op. Het belangrijkste resultaat blijft natuurlijk: gezonde lunches betekenen energieke, vrolijke kinderen die beter tot leren komen.²

Stichting Lunchwijs vraagt daarom om betrokkenheid van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport bij het Programma Schoolmaaltijden, om preventiedoelen te verankeren in het programma.

Wij hopen dat deze voorstellen worden meegenomen aan de formatietafel en bijdragen aan de discussies over het bieden van een gezonde toekomst voor kinderen.

Tot slot wensen wij u veel succes in deze fase van de formatie.

Matthijs
Stichting

Koopman
Lunchwijs

www.lunchwijs.nl



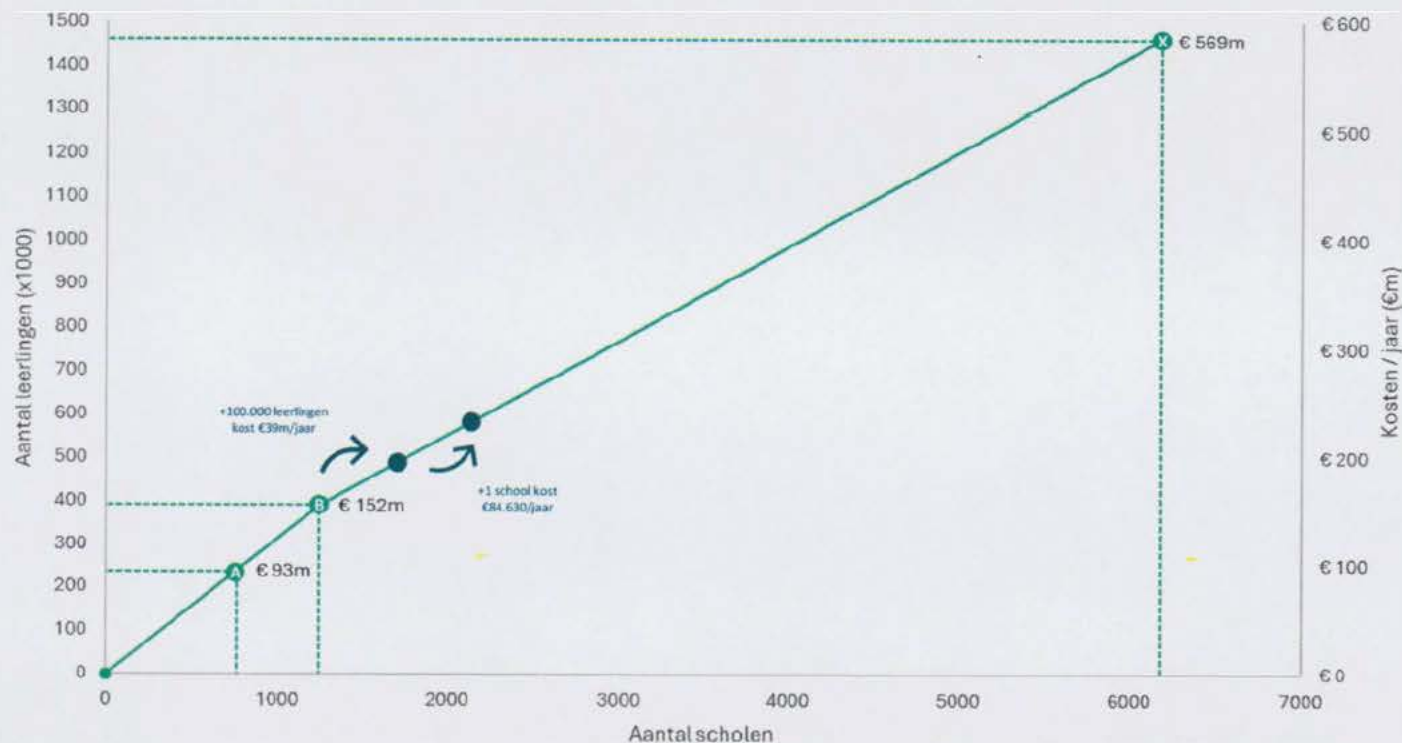
¹ Lunchwijs: Kosten voor opschalen gezonde basisschoollunches in NL – zie bijlage.

² Deloitte: Gezond eten: beter voor Nederland. Waarom een nationaal schoollunch programma onmisbaar is.

Inschatting kosten voor opschalen gezonde basisschoollunches in NL



Situatie Programma Schoolmaaltijden in 2023 als uitgangspunt voor een nationaal programma voor gezonde basisschoollunches



Toelichting

- A** Het Programma Schoolmaaltijden bedient 238.000 leerlingen¹ op ~840 basisscholen² – kosten €93m¹
- B** Het Programma Schoolmaaltijden heeft de reikwijdte/scope om 390.000 leerlingen¹ op ~1254 basisscholen² te bedienen – kosten €152m¹
- X** Om tot een nationaal programma voor gezonde schoollunches in NL te komen zullen 1,46 miljoen leerlingen op ~6168 scholen bereikt moeten worden – kosten ~€569m/jaar

Dit nemende als startpunt voor verdere uitbreiding:

- Kost het **€39m/jaar** om **100.000 extra leerlingen** te voorzien van een gezonde schoollunch¹
- Kost het **€84.630/jaar** om een basisschool aan te laten sluiten bij een nationaal programma voor gezonde schoollunches*
- Kost het bijvoorbeeld **€17m/jaar** voor **200 extra scholen**

Bronnen: 1) Uitwerking Matie Dassen/Van Weyenberg: Structurele scenario's voor het aanbieden van schoolmaaltijden (2023); 2) Programma Schoolmaaltijden – Implementatie en ervaren effecten (2023). *) Ervan uitgaande dat er nog 1.460.000 – 390.000 = 1.070.000 leerlingen en 6168 – 1254 = 4914 scholen moeten worden aangesloten bij een nationaal programma, wordt gerekend met gemiddeld 1.070.000/4914=217 leerlingen per school. En: €39m/jaar voor 100.000 leerlingen = €390/kind/jaar. Maakt 217 x 390 = €84.630/school/jaar

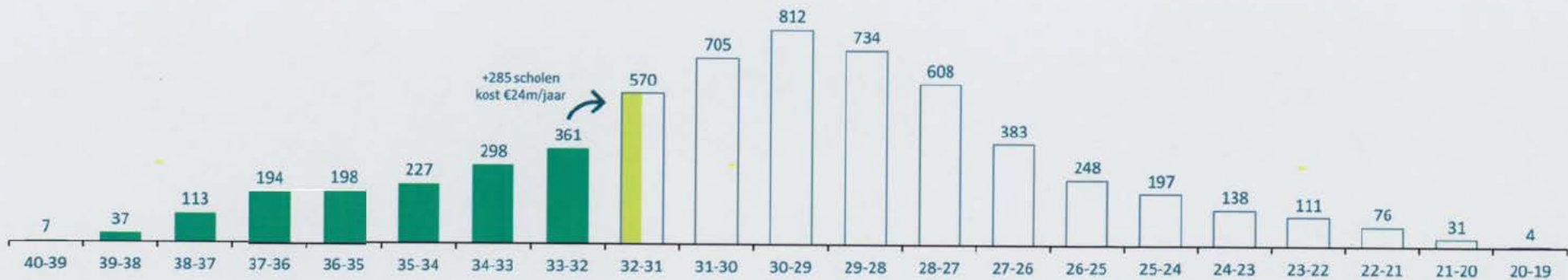
Inschatting kosten voor opschalen gezonde basisschoollunches in NL



Het verruimen van het aantal scholen dat in aanmerking komt voor het Programma Schoolmaaltijden zou een eerste stap kunnen zijn om gezonde basisschoollunches in NL op te schalen

Toelichting

- Het Programma Schoolmaaltijden richt zich op de leerlingen van scholen in het primair (en voortgezet – maar dat is hier buiten scope) onderwijs die in hun NCO-rapportage een percentage van 30% of meer leerlingen uit gezinnen met lage inkomens hebben. Omdat alleen scholen zelf beschikking hebben over de eigen NCO-rapportages, is het onduidelijk welke scholen tot de doelgroep behoren. Om de grootte van de doelgroep alsnog (met enige onzekerheid) te kunnen bepalen, wordt gekeken naar de schoolweging van de schoolvestigingen, waarbij scholen met een schoolweging >33 tot de doelgroep worden gerekend¹
- Inmiddels lijkt het percentage leerlingen uit gezinnen met lage inkomens door Programma Schoolmaaltijden naar beneden geschroefd tot 29,5%, waarmee wordt aangenomen dat de scholen met een schoolweging >32 op dit moment aanspraak maken op het Programma Schoolmaaltijden (zie in **groen** in grafiek)
- Uitgaande van de kosten van €84.630/jaar om een basisschool aan te laten sluiten bij een nationaal programma voor gezonde schoollunches en uitgaande van een normaalverdeling, zou het $285 \times €84.630 = \sim €24\text{m/jaar}$ kosten om de scholen met een schoolweging van >31,5 aan te laten sluiten bij een nationaal programma voor gezonde schoollunches
N.B.: dit getal zou dan weer moeten worden teruggerekend naar de door Programma Schoolmaaltijden gehanteerde richtlijn van percentage leerlingen uit gezinnen met lage inkomens



Grafiek: 6052 basisscholen in Nederland verdeeld op basis van 'schoolweging'²

Bronnen: 1) Programma Schoolmaaltijden – Implementatie en ervaren effecten (2023); 2) https://www.duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/scholen-en-adressen/ (datum extract: 24-04-2025, laatste wijziging bron: 01-04-2025)



RX4CC - #X83DXDX#00#0000#

Aan de informateur M.W. R. M. Letschert
De Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.z.v. Bureau Woordvoering Kabinetformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag



Afzender: Stichting Lunchwys

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Stichting Lunchwijs
T.a.v. M. Koopman
Stadhouderskade 97A
1073 AW Amsterdam

Kenmerk: 202500818

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Koopman,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Samenwerkingsorganisatie Monumenteneigenaren
T.a.v. B.J. Schrieken
Crooswijkse singel 50M
3034 CJ Rotterdam

Kenmerk: 202500819

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Schrieken,

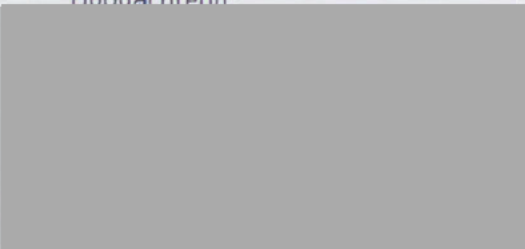
Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend



Rianne Letschert
Informateur

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Ondertekenaars brief over toekomstbestendige ouderenzorg
T.a.v. I. Thijssen
P/a Postbus 93002
2509 AA Den Haag

Kenmerk: 202500825

Den Haag, 22 december 2025

Geachte mevrouw Thijssen,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur



landelijke
huisartsen
vereniging

ineen
ORGANISEERT DE EERSTE LIJN

nhg
Nederlands
Huisartsen
Genootschap

202500828
VPHuisartsen
Vereniging van huisartsen in Nederland

lovah

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 12 december 2025

Onderwerp: Oproep huisartsenorganisaties – **voor iedereen een huisarts**

Geachte mevrouw Letschert en onderhandelende partijen,

Stel je voor: een wijk waar iedereen een vertrouwd huisartsenteam heeft dichtbij huis. Waar mensen weten dat ze kunnen rekenen op persoonlijke, toegankelijke en kwalitatief goede zorg. Waar de huisarts niet alleen de poortwachter is, maar vooral de steunpilaar van gezondheid en welzijn in de buurt. **Dit is geen vanzelfsprekendheid meer.** De druk op de huisartsenzorg neemt toe, en daarmee groeit de onzekerheid bij patiënten én zorgverleners. Terwijl uit onderzoek blijkt dat mensen met een vaste huisarts langer leven, gezonder leven en minder zorg nodig hebben.

Juist nu, in een tijd van vergrijzing, personeelstekorten en een toenemende zorgvraag, is het essentieel om deze basis te versterken. Concreet vragen wij het nieuwe kabinet om bij het opstellen van de inhoudelijke agenda en de uitgangspunten voor het te voeren begrotingsbeleid rekening te houden met de volgende vijf zaken:

1. **Houd vast aan de (financiële) afspraken in het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA).** Stimuleer de vorming van hechte wijkverbanden en zorg voor samenhangende bekostiging, zodat de huisarts en de andere kernspelers in het hechte wijkverband hun sleutelrol in de beweging van zorg naar gezondheid optimaal kunnen invullen.
2. **Maak het voor de huisarts aantrekkelijk zich te vestigen in de wijk.** Zelfstandige praktijken zijn cruciaal voor continuïteit, innovatie en binding met de wijk. Neem de belemmeringen voor het starten van een eigen praktijk weg en zorg vooral voor passende én betaalbare huisvesting voor huisartsenpraktijken. Hierbij hebben we alle huisartsen nodig. Zorg daarom dat huisartsen in bepaalde situaties laagdrempelig een beroep kunnen blijven doen op flexibel inzetbare collega's.

3. **Stimuleer geneeskunde studenten en jonge artsen om huisarts te worden én te blijven.** Zorg voor gelijke beloning tijdens de opleiding van artsen in intramurale en extramurale beroepen en zet in op het verlagen van de werkdruk door onder andere het terugdringen van de wachtlijsten in de ggz en het verminderen van verantwoordingseisen en regeldruk. Stimuleer regionaal opleiden en zorg dat huisartsen meer tijd hebben voor de patiëntenzorg, of ze nu werken als praktijkhouder, in loondienst of als waarnemer. Dat maakt het vak leuker, is beter voor patiënten én versterkt de instroom naar het praktijkhouderschap.
4. **Ondersteun de ingezette digitaliseringsagenda voor de zorg.** Neem belemmeringen weg en stel huisartsen en andere zorgaanbieders in staat om, bewezen effectief en veilig, de noodzakelijke stappen te zetten
5. **Zorg voor structurele financiering voor huisartsgeneeskundig onderzoek.** Dit is nodig voor innovatie en zorgt voor dat de huisarts actuele en passende zorg kan bieden.

De uitdagingen in de huisartsenzorg zijn groot, de ambitie van de sector evenzeer. Wij stellen onze kennis, ervaring en inzet graag ter beschikking om samen te bouwen aan een sterke huisartsenzorg en daarmee aan een gezonde samenleving.

Met vriendelijke groet,

Dr. Marjolein J.A. Tasche
Voorzitter LHV

Ruben Wenselaar
Voorzitter InEen

Dr. Raymond Wetzels
Voorzitter NHG

Dr. Han J. Mulder
Voorzitter VPH

Judith Peters
Voorzitter Lovah

VOOR IEDEREEN EEN HUISARTS

Mensen met een vaste huisarts leven langer, leven gezonder en hebben minder zorg nodig. Een vaste huisarts of een vertrouwd huisartsteam in de wijk is de beste garantie op goede, toegankelijke zorg en leidt bovendien tot minder druk op de rest van zorg.



Inleiding

Nederland gaat op 29 oktober naar de stembus voor de Tweede Kamerverkiezingen. Het nieuwe Kabinet bepaalt de toekomst van de (huisartsen)zorg. Uit onderzoek blijkt dat mensen met een vaste huisarts/huisartsteam langer en gezonder leven. Daarom is onze boodschap aan Den Haag: 'Iedereen een huisarts in de buurt.'

Wij geven politieke partijen een aantal voorstellen mee, die niet mogen ontbreken in de verkiezingsprogramma's.

Wat is de situatie?

De huisartsenzorg in ons land staat onder druk. Hoewel het aantal huisartsen is toegenomen (11.754 huisartsen in 2023 tegenover 8.612 in 2006) is de vraag naar huisartsenzorg nog meer gestegen. Door onder meer vergrijzing, overname van zorg uit ziekenhuizen en de wachtlijsten in de ggz. Dit leidt ertoe dat patiënten te maken krijgen met wachttijden bij de huisartsenpraktijk of geen huisarts kunnen vinden omdat overvolle praktijken noodgedwongen een patiëntenstop instellen.

De Algemene Rekenkamer becijferde onlangs dat 777.000 tot 926.000 mensen in Nederland geen huisarts hebben of een andere huisarts zoeken, vanwege een verhuizing of een andere reden [1]. Ook de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) maakt zich zorgen over het grote aantal mensen zonder huisarts. In een recent rapport brachten zij in kaart wat de persoonlijke gevolgen zijn van het hebben van geen huisarts en welke risico's voor de zorg het huisartsentekort met zich meebrengt [2].

[1] [Focus op huisartsentekort | webrapport | Algemene Rekenkamer](#), 2 april 2025

[2] [Oplossingen zijn dringend nodig voor mensen zonder huisarts | Publicatie | Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd](#)

Waarom is dit zorgwekkend?

De huisartsenzorg is de basis van de gezondheidszorg in Nederland [3]. Onderzoek laat keer op keer zien dat persoonlijke continuïteit van zorg leidt tot betere zorg, lagere sterfte en meer patiënttevredenheid [4]. Het hoofddoel van NHG, InEen en LHV in de Visie Huisartsenzorg 2035 [5], is dan ook het borgen van persoonlijke continuïteit. Een vaste huisarts in de wijk is de beste garantie op goede, toegankelijke zorg en op continuïteit. Bovendien is de huisarts de poortwachter naar andere (gespecialiseerde) zorg. Willen we de zorg toegankelijk én betaalbaar houden voor alle inwoners van Nederland, dan is het noodzakelijk te investeren in de huisartsenzorg en in te zetten op een huisarts voor iedereen.

[3] Uitgangspunten voor toekomstgerichte eerstelijnszorg | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2023

[4] The Wall of Evidence for Continuity of Care: How Many More Bricks Do We Need? O.R. Maarsingh, Ann. Fam. Med 2024 Vol 22 Issue 3

[5] Visie Huisartsenzorg 2035 | InEen, LHV en NHG | [Toekomst Huisartsenzorg](#)

Wat is er nodig?

Om te zorgen dat elke inwoner van Nederland nu en in de toekomst kan rekenen op een vertrouwd huisartsenteam dicht bij huis, vragen wij politieke steun voor drie prioriteiten.



1. Stimuleer jonge artsen om huisarts te worden én te blijven

Om de stijgende zorgvraag op te vangen is het noodzakelijk dat meer artsen kiezen voor het vak van huisarts. En dat ze vervolgens ook huisarts blijven. Hierbij vragen wij uw steun voor de volgende zaken.

- **Zet in op verlaging van de werkdruk, door terugdringen van de wachtlijsten in de ggz, het weghalen van oneigenlijke taken en versterking van het huisartsenteam.** Een voorbeeld. Uit de laatste peiling van de LHV blijkt wederom dat huisartsen noodgedwongen veel patiënten opvangen die eigenlijk ggz-zorg nodig hebben. Patiënten ontvangen hierdoor geen passende zorg (met alle gevolgen van dien) en huisartsen hebben te weinig tijd voor patiënten die zij wel kunnen helpen. Ook versterking van het team om de huisarts heen, kan de werkdruk verlichten.
- **Zorg voor gelijke beloning van artsen in intramurale en extramurale beroepen.** Steeds meer medische zorg vindt plaats buiten de muren van het ziekenhuis. Om de extramurale artsenberoepen beter op de kaart te zetten, is gelijke beloning in extramurale en intramurale setting een belangrijk punt. Dit geldt ook voor de huisartsenopleiding, waar we zien dat o.a. door een ongelijke beloning niet alle opleidingsplekken worden ingevuld.
- **Stimuleer regionaal opleiden en werken door middel van dependances huisartsenopleiding.** Onderzoek wijst uit dat huisartsen na hun opleiding vaker in de opleidingsregio blijven werken. Dit is vooral van belang voor huisartsarme regio's, bekend maakt bemind! Stimuleer verbinding tussen regionale huisartsenorganisaties en opleidingsinstituten. Vandaaruit kan er krachtig worden samengewerkt in de praktijk, wijk en regio. Met als doel gezamenlijk juiste zorg op de juiste plaats door de juiste zorgverlener.

2. Maak het praktijkhouderschap voor de huisarts aantrekkelijker in de wijk

Om te zorgen dat iedereen terecht kan bij een huisarts in de buurt, zijn er voldoende huisartsen nodig die zich willen verbinden aan een vaste patiëntenpopulatie in de wijk. Uit onderzoek van Lovah [6] blijkt dat driekwart van de jonge huisartsen op termijn een eigen praktijk wil, maar daarbij veel drempels tegenkomen. Om te zorgen dat deze jonge huisartsen zich ook daadwerkelijk gaan vestigen, vragen wij uw steun bij de volgende zaken.

- **Verminder de administratieve lasten.** Huisartsen en andere eerstelijnszorgaanbieders zijn veel tijd en geld kwijt aan verantwoordingseisen en administratie. Dit gaat ten koste van de tijd voor de patiënt en heeft ook impact op de kwaliteit en continuïteit van de patiëntenzorg.
- **Zorg voor passende en betaalbare huisvesting.** Huisartsen die zich willen vestigen of die willen uitbreiden, kunnen dat vaak niet omdat zij geen passende huisvesting kunnen vinden.
- **Zet in op behoud van een flexibele schil in de huisartsenzorg.** Om de werkdruk van huisartsen behapbaar te houden, is het noodzakelijk dat huisartsen in bepaalde situaties laagdrempelig een beroep kunnen blijven doen op flexibel inzetbare collega's.

[6] Lovah enquête 2022 onder AIOS over de toekomst van het huisartsenvak: [samenvatting-lovah-enquete-2022.pdf](#)



3. Versterk het netwerk rondom de huisarts en faciliteer daarmee de beweging naar de voorkant

Om de zorg toekomstbestendig te houden is het noodzakelijk een beweging naar de voorkant te maken: van zorg naar gezondheid. De huisarts heeft hierin een sleutelrol, maar heeft wel middelen, mogelijkheden en een netwerk nodig om deze te kunnen vervullen. Hiervoor vragen wij uw steun voor de volgende zaken.

- **Zorg voor een toekomstbestendige bekostiging van de huisartsenzorg.** Het bieden van persoonlijke continuïteit door het huisartsteam en het zorgen voor voldoende tijd voor de patiënt leidt tot minder zorggebruik en minder zorgkosten. Ook het versterken van de verbinding met het sociaal domein is noodzakelijk voor de beweging naar de voorkant. Een passende bekostiging en een krachtenbundeling van huisartsen in de regio zijn hierbij essentieel.
- **Stimuleer de totstandkoming van hechte wijkverbanden.** De huisarts vormt, samen met de wijkverpleegkundige, het sociaal maatschappelijk werk en de apotheker de kern van het hechte wijkverband. Deze professionals staan dicht bij de patiënt en de burger, en zijn als geen ander in staat passende zorg te leveren.
- **Stimuleer huisartsgeneeskundig onderzoek en zorg voor structurele financiering.** Hiermee kan innovatie worden gestimuleerd. Door middel van wetenschappelijke onderbouwing kan er actuele, kwalitatief hoogstaande en passende zorg worden geboden.
- **Zet in op meer eigen regie voor patiënten.** Geef inwoners meer eigen regie door versterking van gezondheidsvaardigheden en door hen toegang te geven tot betrouwbare informatie over gezondheid en medische zorg via Thuisarts.

Aan u vragen wij met klem om te overwegen om in uw verkiezingsprogramma aandacht aan onze sector te besteden en aan de maatregelen die nodig zijn voor een sterke huisartsenzorg en eerste lijn. In het AZWA zijn gelukkig al veel goede afspraken gemaakt (o.a. over de samenwerking met de ggz), maar goede monitoring van de realisatie van de afspraken blijft noodzakelijk. Alleen zo kunnen we de alom gekoesterde en internationaal bewonderde Nederlandse huisartsenzorg ook voor de toekomst zekerstellen voor elke inwoner.



landelijke
huisartsen
vereniging





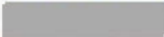
Landelijke Huisartsen Vereniging

Margriet Niehof

adviseur Public Affairs

m.niehof@lhv.nl

(030) 28 23 705



Domus Medica
Mercatorlaan 1200
Postbus 20056
3502 LB Utrecht

lhv@lhv.nl
www.lhv.nl

NK1HV - #X830X0X#00#0000#



landelijke
huisartsen
vereniging

POSTBUS 20056, 3502 LB UTRECHT

De Tweede kamer
t.a.v. Bureau Wordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag



PostNL
Afr. 3528 BL 1198

€2,67
NEDERLAND
15.12.25
NetSet FM 123167

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Vertegenwoordigers van de huisartsenzorg
T.a.v. M. Tasche
P/a Postbus 20056
3502 LB Utrecht

Kenmerk: 202500829

Den Haag, 22 december 2025

Geachte mevrouw Tasche,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

2025 00830



Tweede Kamer der Staten-Generaal
T.a.v. Mevrouw prof. dr. R.M. Letschert
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Postadres:
Postbus 150
2670 AD Naaldwijk
Bezoekadres:
Laan van de Glazen Stad 1
2672 TA Naaldwijk
T 14 0174
E info@gemeentewestland.nl
I www.gemeentewestland.nl

UW BRIEF	UW KENMERK	ZAAK-/PROJECTNR.	DOCUMENTNR. 25-0193172	BIJLAGE(N)
CONTACTPERSOON T. F. M. [REDACTED]	AFDELING Bestuurszaken	TELEFOONNUMMER 0174 67 34 25	DATUM VERZONDEN 12 DEC. 2025	
ONDERWERP Formatiebrief Gemeente Westland				

Geachte mevrouw Letschert,

Met het aantreden van een nieuwe Tweede Kamer breekt een periode aan waarin belangrijke keuzes worden gemaakt voor de toekomst van Nederland. Vanuit de gemeente Westland willen wij u wijzen op een aantal thema's die in deze formatieperiode bijzondere aandacht verdienen, juist vanwege de essentiële rol die onze regio speelt in de voedselvoorziening, duurzaamheid en innovatie.

Westland

Westland, het Silicon Valley van de glastuinbouw. Een Greenport die door middel van innovaties en geavanceerde technieken dagelijks een enorme bijdrage levert aan het wereldwijde voedsel-vraagstuk. Zowel als oplossing voor gezond voedsel als voor een stabiele productie, ondanks de steeds grotere uitdagingen door klimaatverandering.

We zijn trots op onze Westlandse bedrijven, die met hun hoogwaardige producten en kennis de wereld over gaan. De Nederlandse glastuinbouwsector wordt internationaal met veel interesse gevolgd, dat zien we aan de talloze internationale delegaties die jaarlijks Westland bezoeken. Dit complete cluster bedrijft dagelijks topsport om op de meest duurzame, efficiënte en effectieve manier te produceren én versterkt de economische kracht van ons land. Het wereldwijd beschikbaar maken van gezond, lokaal geteeld voedsel, dát is de dagelijkse inzet van de glastuinbouw in Westland.

De aanwezigheid van de complete voedselketen, van zaadveredelaars tot verpakkers, zorgt ervoor dat de productiewaarde van de glastuinbouwproductie in Westland inmiddels €8 miljard bedraagt. Westland is de 4^e economische motor van Nederland; goed voor 70.000 banen. Voor de glastuinbouw in Nederland als geheel is dat zelfs €15 miljard en werken er 146.000 mensen in de keten, waarvan 58% bij productiebedrijven.

Investeer in de toekomst van de voedselproductie

Om de ingezette transitie naar een toekomstbestendige en klimaatneutrale sector in 2040 succesvol te voltooien zijn omvangrijke en langdurige investeringen nodig. Bescherming en erkenning van de tuinbouwsector zorgen voor die benodigde energie, stabiliteit én investeringszekerheid. Dit biedt bestaanszekerheid voor de tuinders, veelal familiebedrijven, die zo door kunnen gaan met lange termijn opgaven zoals verduurzaming en waterbeheer. Met uw hulp kan de sector deze transitie

succesvol voltooien, blijven floreren en antwoord bieden op de vraag om in verschillende klimatologische omstandigheden: kou, hitte, droogte of piekbuien, toch voedselzekerheid te garanderen. Waar ook ter wereld.

- Wij roepen het Rijk op om als één overheid te opereren en langdurig te investeren in de glastuinbouwsector. Bevoegdheden en budgetten moeten niet tussen ministeries worden onderverdeeld.
- Met extra capaciteit en financiële middelen voor handhaving voor de waterkwaliteit kunnen we de sector helpen haar imago te versterken en zo de economische voordelen verder te benutten.
- Verplaats de agrarische duurzaamheidssubsidies van het ministerie Klimaat en Groene Groei (KGG) naar het ministerie van Landbouw Visserij Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). De laatstgenoemde heeft meer (historische) kennis van de glastuinbouwsector en weet beter wat er speelt in het hele cluster.
- Ondersteun lokale gebiedsontwikkelingen die nationale opgaven proberen op te lossen. Initiatieven zoals de Westlandse Gebiedsontwikkeling "Broekpolder" tonen aan dat een integrale, lokale aanpak kansrijk is wanneer deze ondersteund wordt op nationaal niveau.

Arbeidsmigratie

De positie van arbeidsmigranten was één van de meest besproken onderwerpen tijdens de laatste/afgelopen landelijke verkiezingscampagne. Westland vindt het belangrijk om bij dit politiek geladen thema feiten van emoties en clichébeelden te scheiden.

Hoewel er risico's zijn op misbruik van arbeidsmigranten door onbetrouwbare partijen, is het essentieel om te benadrukken dat arbeidsmigranten een aanzienlijke bijdrage leveren aan de Nederlandse economie. Zonder hen geen transport. Zonder hen geen bouw. Zonder hen geen voedselketen. Het is daarom de verantwoordelijkheid van de overheid om de juiste maatschappelijke randvoorwaarden te creëren, zodat zij veilig kunnen verblijven en werken. Enkele voorstellen hiervoor:

- Breidt de middelen en capaciteit van de inspectiediensten uit en pas de bewijslast aan, zodat de malafide partijen sneller en strenger aangepakt kunnen worden. De procedures voor de NLA moeten worden gemoderniseerd. De inspectie moet sneller, doelgerichter en effectiever controles kunnen uitvoeren. De huidige periode tussen een melding en een fysieke controle wordt nu steeds langer, met alle gevolgen van dien voor de samenleving.
- Geef burgemeesters bevoegdheden om effectiever te kunnen handhaven op misstanden bij arbeidsuitbuiting, bijvoorbeeld het recht om een bedrijf, een pand of een woning te sluiten bij door de Nederlandse Arbeidsinspectie (NLA) geconstateerde overtredingen.
- Verplicht gemeenten om arbeidsmigranten als ingezetenen in te schrijven, zodat zij beter beschermd worden tegen uitbuiting en alle overheden beter zicht hebben op zowel arbeidsmigranten als huisvesters. Het Westlands model van registratie bewijst al 15 jaar dat het kan.

Glastuinbouw verdient een eigen paragraaf

Te vaak merken we dat glastuinbouw één op één geschaard wordt onder reguliere landbouw. De glastuinbouw vormt echter een afzonderlijke sector, met zijn eigen kansen en uitdagingen. Bij reguliere landbouw gaat het onder meer over extensiveren, terwijl intensivering juist één van de



belangrijkste kenmerken is van de glastuinbouw. Hoge efficiënte en effectieve productie op een relatief klein oppervlak in een gecontroleerde omgeving met (relatief) weinig grondstoffenverspilling. Als voorbeeld: het telen van een kilo tomaten in Spanje kost 60 liter water. Diezelfde kilo heeft in een Westlandse kas maar 4 liter water nodig. In ruimtelijke optiek zijn er grote overeenkomsten met kenmerken van bedrijventerrein en geldt niet zonder meer (reken)systematiek zoals die geldt voor de landbouw. Het relevante beleid voor de glastuinbouw is versplinterd/ verspreid over vele ministeries waardoor de sector zich geconfronteerd ziet met suboptimale regelingen. Al dit bovenstaande zou moeten samenkomen in een aparte glastuinbouwparagraaf in het regeerakkoord. Zodat de sector, de medeoverheden en andere stakeholders precies weten waar ze aan toe zijn met deze innovatieve voedselproducerende primaire sector.

Wonen en werken in de Glazen Stad.

Om de grote economische kracht van Westland te behouden en een uniek woon-werkgebied te blijven, hebben we uw hulp hard nodig.

Een goede bereikbaarheid is cruciaal voor onze Greenport, zowel over de weg als via het openbaar vervoer. Helaas staat de bereikbaarheid van onze regio flink onder druk, voor zowel personen- als voor vrachtverkeer. Het inwoneraantal blijft de komende jaren flink groeien en de wegen slibben nog verder dicht. Betere bereikbaarheid, per (vracht)auto en hoogwaardig openbaar vervoer naar Den Haag, Rotterdam en Delft zijn daarom van groot belang. Niet alleen voor onze inwoners, maar ook voor onze bedrijven en omliggende gemeenten. De Westlandse banenmotor kan en moet beter worden ontsloten zodat jong talent vanuit de nabije kennisinstellingen kan worden aangetrokken. Wij werken hierin samen met de regio en provincie, maar zien dat realisatie alleen van de grond komt als het Rijk zich opstelt als een actieve partner bij dit vraagstuk.

- Voor kennisclusters, zoals Flora Campus Westland, is bereikbaarheid met het openbaar vervoer van vitaal belang. Investeer in een nieuwe OV-verbinding tussen Den Haag, Westland en Rotterdam.
- Investeer in het wegennet in de regio. De A4, de aorta van de provincie Zuid-Holland, dreigt de komende jaren volledig vast te lopen. Investeer in deze belangrijke snelweg zodat de mobiliteit in de regio op peil blijft.

Wij zien uit naar een nieuw Kabinet dat open staat om samen tot afspraken en concrete resultaten te komen. Dat wij, onze bedrijven en inwoners kunnen rekenen op een betrouwbare en voorspelbare rijksoverheid. Wij wensen u alle benodigde inzichten toe om snel tot een verstandig akkoord te komen dat de basis vormt voor een stabiel kabinet.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van Westland,
de secretaris.

de burgemeester.

M.L.M. Weerts

J.R. Arends

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Gemeente Westland
T.a.v. burgemeester Arends
Postbus 150
2670 AD Naaldwijk

Kenmerk: 202500831

Den Haag, 22 december 2025

Geachte burgemeester,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

202500832

Regioburgemeesters



Adres Bureau Regioburgemeesters
Kalvermarkt 53
2511 CB Den Haag

Postadres

Telefoon [redacted]

Behandeld door [redacted]

Telefoon [redacted]

E-mail [redacted]

Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering
Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp Inzet politie formatie

Datum 12 december 2025

Ons kenmerk

Bijlage(n) 1

Pagina 2

Geachte mevrouw Letschert,

Hou Nederland veilig en weerbaar en zorg dat de politie haar essentiële rol in de strijd tegen criminaliteit niet verliest en het maatschappelijk vertrouwen behoudt.

Met deze indringende boodschap benaderen wij u als informateur.

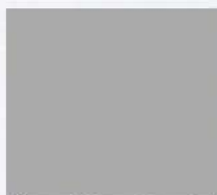
Als er niet geïnvesteerd wordt in onze politie, zullen er minder agenten in onze straten aan het werk zijn, vindt er minder opsporing plaats en zal de politie zich niet kunnen voorbereiden op nieuwe dreigingen. In een tijd waarin de veiligheidsrisico's groeien, vinden wij dat onacceptabel en maatschappelijk niet uitlegbaar.

Zoals wij in bijgevoegd position paper eerder reeds onder de aandacht brachten, dreigt er op de politiebegroting een structureel tekort olopend tot € 850 miljoen in 2030. Door heel scherpe keuzes te maken brengt de politie dit tekort zelf al terug. Zonder extra geld – minimaal € 350 miljoen in 2030 – kan de politie dit tekort alleen oplossen door te bezuinigen op personeel, concreet door ruim 2.500 arbeidsplekken niet te bezetten.

Wij komen graag met u en de formerende partijen in gesprek om onze ideeën voor een toekomstbestendige politie met u te bespreken en toe te lichten.

Hoogachtend,

Hubert Bruls



Voorzitter Regioburgemeesters

Janny Knol



Korpschef politie

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Bureau Regioburgemeesters
T.a.v. burgemeester Bruls
Kalvermarkt 53
2511 CB Den Haag

Kenmerk: 202500833

Den Haag, 22 december 2025

Geachte burgemeester Bruls,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur

202500834



Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.a.v. de heer S. (Sybrand) van Haersma Buma
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp: Inbreng Bolt inzake ZZZP-wetgeving in het kader van de formatiebesprekingen
Datum: 3 december 2025

Geachte heer Buma,

Graag delen wij met u de brief die wij eerder hebben verzonden aan de formerende partijen D66 en CDA, en feliciteren wij u tevens met uw benoeming tot informateur. Wij wensen u veel succes bij het verder begeleiden van de kabinetsformatie en het vervolg geven aan de positieve agenda van D66 en CDA, op een aantal dossiers die bepalend zijn voor de toekomst van Nederland.

Bolt is Europa's grootste multimobiliteitsplatform en in Nederland werken maandelijks meer dan 7.000 zelfstandig opererende taxichauffeurs via ons platform. Daarmee zijn wij direct betrokken bij één van de grootste groepen zelfstandigen binnen het personenvervoer. Vanuit deze positie zien wij dagelijks hoe essentieel zelfstandige ondernemers zijn voor een goed functionerend mobiliteitssysteem – en hoe groot de behoefte is aan duidelijke, uitvoerbare en toekomstbestendige wetgeving die recht doet aan hun praktijk.

Hoewel de arbeidsmarkt in deze fase van de formatie nog niet centraal staat, is het vraagstuk rond zelfstandigheid en de verdere behandeling van de VBAR en de Zelfstandigenwet urgent. Zowel ondernemers als bedrijven wachten al langere tijd op duidelijkheid. Voor zelfstandige taxichauffeurs, voor wie flexibiliteit en ondernemerschap al decennialang de norm zijn, is helder en consistent beleid essentieel om hun werk verantwoord en duurzaam te kunnen blijven uitvoeren.

VBAR en de Zelfstandigenwet: behoefte aan helderheid en samenhang

Wij verwelkomen het voornemen van D66 en CDA om via de Zelfstandigenwet meer duidelijkheid te creëren over het begrip ondernemerschap. Het uitgangspunt van een zelfstandigentoets achten wij waardevol, zeker in sectoren waar zelfstandigheid al lang de norm is, zoals het personenvervoer. Positief is ook dat ondernemerschap expliciet als volwaardig criterium wordt erkend, in lijn met recente jurisprudentie van de Hoge Raad.

Tegelijkertijd is het essentieel dat de uiteindelijke keuzes uitmonden in één samenhangend en werkbaar kader. De relatie tussen het VBAR-voorstel, uw initiatiefwet en de EU-Richtlijn Platformwerk is nu nog onduidelijk, wat planning voor zelfstandigen en opdrachtgevers bemoeilijkt. Wij pleiten daarom voor beleid dat in samenhang wordt bekeken en leidt tot:

1. Uitvoerbaarheid en rechtszekerheid

De verantwoordelijkheid voor het voldoen aan de zelfstandigentoets zou volledig bij de zelfstandige moeten liggen. Platforms beschikken simpelweg niet over alle informatie om de criteria te verifiëren.

Wetgeving moet praktisch uitvoerbaar zijn, en moet voorkomen dat meerdere toetsingskaders naast elkaar gaan bestaan.

2. Ruimte voor collectieve voorzieningen zonder risico op dienstverband

Zelfstandigen moeten toegang kunnen hebben tot pensioen, verzekeringen en andere voorzieningen zonder dat dit door de wet als werkgeversgezag wordt geïnterpreteerd. Dat is in het belang van werkenden én van beleidsmakers die een sterke basiszekerheid voor zelfstandigen nastreven.

3. Geen sectorale of inkomensgebonden rechtsvermoedens

Een sectorale uitzondering – bijvoorbeeld voor de taxisector – zou strijdig zijn met de dagelijkse praktijk waarin zelfstandigheid al tientallen jaren de norm is. Ook een rechtsvermoeden op basis van uurtarief past slecht bij werk dat per rit wordt vergoed en waarvan inkomsten afhankelijk zijn van vraag, locatie en tijdstip. Zulke vermoedens zijn bovendien disproportioneel en kunnen leiden tot onterechte reclassificatie van duizenden zelfstandigen.

4. Consistente en proportionele implementatie van de EU-Richtlijn Platformwerk

Wij waarschuwen ervoor het rechtsvermoeden nationaal breder in te vullen dan door de EU bedoeld, omdat dit kan leiden tot drie naast elkaar bestaande beoordelingskaders (BW, VBAR en PWD) en daarmee minder rechtszekerheid. Daarnaast vragen wij aandacht voor de regels over gegevensverwerking en algoritmische transparantie: zonder zorgvuldige en praktische implementatie kunnen deze botsen met bestaande wetgeving en essentiële processen zoals veiligheidscontroles, fraudepreventie en efficiënte dienstverlening. Wij pleiten daarom voor een proportionele, juridisch consistente en werkbare transpositie.

Onze uitgebreide inbreng op de internetconsultatie van de Zelfstandigenwet is bijgevoegd bij deze brief. Deze bevat meer gedetailleerde opmerkingen en aanbevelingen die wij u graag meegeven bij de verdere besluitvorming. Deze brief is in gelijke vorm gedeeld met D66 en het CDA.

Tot slot

Wij wensen u veel succes in de komende periode. De keuzes die worden gemaakt op het arbeidsmarktdossier zullen van grote betekenis zijn voor honderdduizenden zelfstandigen en de bedrijven die met hen samenwerken. Bolt denkt graag constructief mee en staat op ieder moment klaar om onze inzichten verder toe te lichten.

Hoogachtend,

Noud Ottens

General Manager Bolt Nederland



Over Bolt

Bolt is Europa's grootste multimobiliteitsplatform en een toonaangevend Europees technologiebedrijf. In meer dan 600 steden bieden wij toegankelijke en duurzame mobiliteitsoplossingen. Sinds 2020 is Bolt actief in Nederland, waar inmiddels dagelijks duizenden zelfstandig werkende chauffeurs en tienduizenden reizigers gebruikmaken van onze diensten – van deelfietsen tot taxidiensten. Daarmee dragen we bij aan een toekomstbestendig mobiliteitssysteem dat schoon, flexibel en betaalbaar is, en aan steden die leefbaar en bereikbaar blijven voor iedereen.



Tweede kamer der Staten-Generaal
t.a.v. de heer S. (Sybrand) van Haersma-
Buma
Bureau Woordvoering kabinetsformatie
Postbus 20010
2500 EA Den Haag

RS2WV - #X830X0X#00#0000#

2594 AC, 101

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Bolt Nederland
T.a.v. N. Ottens
Bezuidenhoutseweg 101
2594 AC Den Haag

Kenmerk: 202500835

Den Haag, 22 december 2025

Geachte heer Ottens,


Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,



Rianne Letschert
Informateur